

ประวัติศาสตร์กฎหมายอิสลามที่อาเจะห์: จากรัฐสุลต่านสู่เขตปกครองพิเศษ

อรอนงค์ ทิพย์พิมล*

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประเทศไทย

A History of Islamic Law in Aceh: From Sultanate to Special Autonomy

Onanong Thippimol*

Faculty of Liberal Arts, Thammasat University, Thailand

Article Info

Research Article

Article History:

Received 25 June 2021

Revised 10 March 2022

Accepted 17 March 2022

คำสำคัญ

กฎหมายอิสลาม

กฎหมายชารีอะห์

อาเจะห์

เขตปกครองพิเศษอาเจะห์

Keywords:

Islamic law

Shariah law

Aceh

Special Region of Aceh

* Corresponding author

E-mail address:

onanong.thippimol@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ศึกษาประวัติศาสตร์กฎหมายอิสลามที่อาเจะห์ตั้งแต่ยุครัฐจารีตจนถึงปัจจุบัน โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของการใช้กฎหมายอิสลามที่สัมพันธ์กับบริบททางสังคมและการเมืองระหว่างอาเจะห์กับอำนาจจากภายนอกตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยศึกษาผ่านเอกสารและตัวบทกฎหมายต่าง ๆ และการบังคับใช้ในพื้นที่ จากการศึกษาพบว่ากฎหมายอิสลามมีการใช้ในพื้นที่อาเจะห์มาโดยตลอด แต่ระดับความเข้มข้นและความเป็นทางการแตกต่างกัน หลังยุคระเบียบใหม่กฎหมายอิสลามถูกประกาศใช้อย่างเป็นทางการที่อาเจะห์ แต่อย่างไรก็ตามกฎหมายอิสลามถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองทั้งระหว่างรัฐบาลอินโดนีเซียกับกลุ่มขบวนการอาเจะห์เอกราช (GAM) และระหว่างผู้มีอำนาจฝ่ายต่าง ๆ ในอาเจะห์เอง

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง "กฎหมายอิสลามกับผู้หญิงอาเจะห์" ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย จากกองทุนวิจัยคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ 2561

Abstract

This research paper examines the history of Islamic law in Aceh from the sultanate era to the present day. An historical approach was used in order to study the changes of the application of Islamic law which relates to the social and political contexts between Aceh and external powers from the past to present. This paper consults various documents and legal texts and their implementation in the province. The study finds that Islamic law has historically always been used in Aceh applied at different levels and degrees of formality. After the New Order era, Islamic law was officially implemented in Aceh. However, it has been used as a political tool both between the Indonesian government and the Aceh Independence Movement (GAM) and among various power groups in Aceh itself.

1. บทนำ

สาธารณรัฐอินโดนีเซียเป็นประเทศที่มีประชากรมุสลิมมากที่สุดในโลก ชาวอินโดนีเซียที่นับถือศาสนาอิสลามมีราว 86.70% จากประชากร 270 ล้านคน แต่อินโดนีเซียไม่ได้เป็นรัฐอิสลาม แม้ว่าดินแดนต่าง ๆ ที่มารวมตัวกันเป็นประเทศสาธารณรัฐอินโดนีเซียในปัจจุบันเคยมีการใช้กฎหมายอิสลามหรือกฎหมายชารีอะห์ (Shariah law)¹ มาตั้งแต่ยุครัฐจารีตก่อนการมาถึงของยุคอาณานิคม เมื่ออาณานิคมดัตช์ได้เข้ามายึดครองบริเวณดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบระบบกฎหมาย แต่ไม่ได้หมายความว่ากฎหมายอิสลามหายไปจากสังคมของอินโดนีเซียโดยสิ้นเชิง โดยเฉพาะที่จังหวัดอาเจะห์ที่มีสถานะเป็นเขตปกครองพิเศษและในปัจจุบันมีเพียงแค่ว่าอาเจะห์เพียงแห่งเดียวเท่านั้นที่มีการใช้กฎหมายอิสลามอย่างเป็นทางการในประเทศอินโดนีเซีย

อาเจะห์ตั้งอยู่ทางเหนือสุดของเกาะสุมาตรา และเป็นบริเวณตะวันตกสุดของประเทศอินโดนีเซีย มีจำนวนประชากรประมาณ 5 ล้านคน ประกอบไปด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย โดยกลุ่มชาติพันธุ์อาเจะห์เป็นกลุ่มที่มีประชากรมากที่สุด ชาวมุสลิมในอาเจะห์มีชื่อเสียงด้านความเคร่งครัดศาสนามากที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศอินโดนีเซีย เนื่องจากว่าอาเจะห์เป็นบริเวณที่ศาสนาอิสลามถูกนำมาเผยแพร่และปักหลักอย่างมั่นคง ในยุคนั้นคืออาณาจักรปาไซ (Pasai) ทำให้อาเจะห์กลายเป็นศูนย์กลางของการศึกษาศาสนาอิสลาม และได้เผยแพร่ไปยังที่อื่น ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ใน *ฮิกายัต ปาตานี* (Hikayat Patani) ได้กล่าวว่าผู้นำศาสนาของอาณาจักรปาไซได้ไปเผยแพร่ศาสนาอิสลามที่อาณาจักรปาตานีด้วย² ภาพความเป็นมุสลิมที่เคร่งครัดยังมาจากสงครามที่ชาวอาเจะห์ต่อต้านการรุกรานของเจ้าอาณานิคมดัตช์ (1873-1914)³ ในยุคอาณานิคม อาเจะห์เป็นหนึ่งในพื้นที่สุดท้ายที่ดัตช์สามารถควบคุมได้สำเร็จในปี 1913⁴

¹ กฎหมายอิสลามหรือกฎหมายชารีอะห์คือกฎหมายที่มีพื้นฐานมาจากคัมภีร์อัลกุรอาน หะดีษ และผู้รู้ศาสนาอิสลาม ในบทความนี้จะใช้ทั้งสองคำนี้โดยหมายถึงสิ่งเดียวกัน

² วิทยา สุจริตนารักษ์ และ สุภาศัพท์พรณ ชันชัย, *อดีตและอนาคตของอะเจะห์* (กรุงเทพฯ: โครงการอาณานิคมศึกษา 5 ภูมิภาค (อบศ.5) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2546), 21.

³ สุลต่านอาเจะห์องค์สุดท้ายยอมรับอำนาจของเจ้าอาณานิคมดัตช์ในปี 1904 แต่เอกสารจำนวนมากระบุว่า การสู้รบยังดำเนินต่อไปจนถึงปี 1913 หรือ 1914 ดู Teuku Ibrahim Alfian, "Aceh and the Holy War (Perang Sabil)", in Anthony Reid (ed), *Verandah of Violence: the Background to the Aceh Problem* (Singapore: Singapore University Press, 2006), 109-120. และ James T Siegel, *The Rope of God* (Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press, 1978), 82-83.

⁴ Anthony Reid, *The Blood of the People: Revolution and the End of Traditional Rule in Northern Sumatra* (Kuala Lumpur: Oxford University Press, 1979), 7.

นอกจากนี้อาเจห์ยังเป็นพื้นที่ที่มีการเคลื่อนไหวของกลุ่มที่ชื่อว่าขบวนการอาเจห์เอกราช (Gerakan Aceh Merdeka - GAM) หรือขบวนการ GAM ที่ต้องการแยกตัวออกจากประเทศอินโดนีเซีย หลังจากเกิดเหตุสึนามิที่อาเจห์ปลายปี 2004 รัฐบาลอินโดนีเซียและขบวนการ GAM ได้บรรลุข้อตกลงสันติภาพในปี 2005 ซึ่งนำไปสู่การยุติการสู้รบที่อาเจห์และอาเจห์มีสถานะเป็นเขตปกครองพิเศษ รวมถึงมีอำนาจในการบัญญัติกฎหมายท้องถิ่นนับตั้งแต่นั้นจนถึงปัจจุบัน

งานศึกษาที่เกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายอิสลามในจังหวัดอาเจห์ในโลกวิชาการภาษาอังกฤษมีอยู่เป็นจำนวนมาก โดยข้อเสนอของการศึกษามีสองแนวทางกว้าง ๆ คือ กลุ่มที่มองว่าการบังคับใช้กฎหมายอิสลามในอาเจห์เป็นยุทธวิธีหรือนโยบายของรัฐบาลกลางที่ต้องการจะทำให้กลุ่ม GAM อ่อนแอลงและเป็นการดึงประชาชนอาเจห์ให้มาสนับสนุนรัฐบาลกลางมากขึ้น⁵ ในขณะที่มีงานที่แย้งว่า การบังคับใช้กฎหมายอิสลามในอาเจห์เกิดจากความต้องการและการต่อสู้อันยาวนานเพื่อเรียกร้องการใช้กฎหมายอิสลามของชาวอาเจห์เอง⁶ อย่างไรก็ตามในโลกวิชาการภาษาไทยยังไม่มียานที่ศึกษาเจาะจงเกี่ยวกับประวัติศาสตร์กฎหมายอิสลามที่อาเจห์มาก่อนเลย บทความนี้จึงมุ่งศึกษาประวัติศาสตร์การใช้กฎหมายอิสลามที่อาเจห์ตั้งแต่ยุครัฐจารีตจนถึงปัจจุบันที่อาเจห์มีสถานะเป็นเขตปกครองพิเศษหลังสงครามความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลอินโดนีเซียกับขบวนการ GAM ที่ดำเนินมายาวนานเกือบสามทศวรรษ

⁵ เซ่งงานของ Moch Nur Ichwan, "Politics of Shari'atization in Aceh," in *Islamic Law in Contemporary Indonesia*, ed. R. Michael Feener and Mark Cammack (Cambridge, MA: Islamic Legal Studies Program, Harvard Law School: Distributed by Harvard University Press, 2007); Arfiansyah, "Politicization of Shari'ah: Behind the Implementation of Shari'ah in Aceh-Indonesia" (Master's thesis, McGill University, 2009); Kamaruzzaman Bustamam-Ahmad, *Islamic Law in Southeast Asia: A study of its application in Kelantan and Aceh* (Chiang Mai, Thailand: Silkworm Books, 2009); Arskal Salim, *Challenging the Secular State: the Islamization of law in modern Indonesia* (Honolulu: University of Hawai'i Press, 2008); Arskal Salim and Azyumardi Azra, (eds.), *Shari'a and Politics in Modern Indonesia* (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2003); Nadirsyah Hosen, *Shari'a & Constitutional Reform in Indonesia* (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2007) เป็นต้น

⁶ เซ่งงานของ R. Michael Feener, "Social Engineering through Shari'a: Islamic Law and State-Directed Da'wa in Contemporary Aceh," *Islamic Law and Society* 19 (2012).

2. กฎหมายอิสลามที่อาเจะห์ยุครัฐสุลต่าน (1511-1914)⁷

การใช้กฎหมายอิสลามที่อาเจะห์มีมาตั้งแต่ยุครัฐอิสลาม (1511-1914) แม้ว่าหลักฐานประเภทตัวบทกฎหมายซารีอะห์ที่ถูกใช้ในยุครัฐอิสลามจะไม่หลงเหลือมาจนถึงปัจจุบัน แต่หลักฐานอื่น ๆ เช่น งานเขียนของผู้นำศาสนาและบันทึกของชาวต่างชาติที่เดินทางไปอาเจะห์ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17-18 ได้ให้ข้อมูลที่นำไปสู่ข้อสรุปว่าที่อาเจะห์มีการใช้กฎหมายซารีอะห์ควบคู่ไปกับกฎหมายจารีต หรือ กฎหมายอาตัต (Adat Law) มาตั้งแต่ยุครัฐจารีต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคสมัยที่อาเจะห์มีความเจริญรุ่งเรืองในสมัยของสุลต่านอิสกันดาร์มูดา (Sultan Iskandar Muda 1607-1636)⁸

2.1 โครงสร้างของระบบศาลสมัยรัฐจารีตในอาเจะห์

ระบบศาลในอาเจะห์ยุครัฐสุลต่านแบ่งออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่ ศาลสูงและศาลกลาง กับ ศาลท้องถิ่น ศาลสูงและศาลกลางอยู่ภายใต้อำนาจโดยตรงของสุลต่าน ผู้พิพากษาพิจารณาคดีในศาลนี้ ได้แก่ คาคี (qadi)⁹ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นบรรดาอุลามา (ulama)¹⁰ และออร์ังคายา (orang kaya)¹¹ ในเมืองหลวง ส่วนศาลท้องถิ่นรับผิดชอบดูแลข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในส่วนท้องถิ่นที่ไม่ใช่เมืองหลวง และอยู่ภายใต้การดูแลของออร์ังคายาในฐานะผู้ได้รับมอบอำนาจจากสุลต่าน¹² ตามแนวคิดเช่นนี้หมายความว่าสุลต่านเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในการตัดสินคดีความทั้งหมด

⁷ ในบทความนี้จะใช้ทั้งคำว่า “ยุครัฐสุลต่าน” “ยุครัฐอิสลาม” และ “ยุครัฐจารีต” ซึ่งทั้ง 3 คำนี้มีความหมายเดียวกัน โดยรัฐจารีตที่อาเจะห์มีผู้ปกครองคือสุลต่านอันเนื่องมาจากการรับนับถือศาสนาอิสลามของผู้ปกครอง ดังนั้นจึงเรียกรัฐอาเจะห์ได้ทั้งรัฐสุลต่านและรัฐอิสลาม

⁸ อรอนงค์ ทิพย์พิมล, “กฎหมายซารีอะห์กับผู้หญิงอาเจะห์: ชายขอบของชายขอบ,” *วารสารประวัติศาสตร์ ธรรมศาสตร์* 4, ฉ. 1 (มกราคม-มิถุนายน 2560): 122.

⁹ คาคี (qadi) หรือดาโต๊ะยุติธรรมเป็นตุลาการซึ่งได้รับแต่งตั้งในรัฐหรือประเทศมุสลิมเพื่อให้วินิจฉัยปัญหาข้อกฎหมายอิสลาม หนึ่งในบทความนี้ขอคงการใช้คำว่า “คาคี” แบบในหนังสือและบทความที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายอิสลามที่อาเจะห์ในภาษาอังกฤษและอินโดนีเซีย เนื่องจากว่าคำนี้เป็นคำเฉพาะใช้เรียกตำแหน่งผู้พิจารณาคดีในศาลในยุครัฐจารีตที่อาเจะห์

¹⁰ อุลามา (ulama) หมายถึง ผู้รู้ศาสนาอิสลามหรือผู้นำศาสนาอิสลาม ในบทความนี้คงการใช้คำว่า “อุลามา” เพราะเป็นคำที่เป็นที่รับรู้ในโลกรับรู้วิชาการอิสลามศึกษากันเป็นอย่างดี

¹¹ ออร์ังคายา (orang kaya) หรือคหบดี เป็นคำเรียกระบรดาขุนนางที่พ่อค้าด้วยในอาเจะห์ในยุครัฐจารีต

¹² Ito Takeshi, “The World of Adat Aceh” (PhD thesis, Australian National University, 1984), 156-157.

นักวิชาการผู้ศึกษาเกี่ยวกับระบบกฎหมายในอาเจะห์ชี้ว่าศาลกฎหมายอิสลามน่าจะถูกก่อตั้งขึ้นที่อาเจะห์ราวต้นคริสต์ศตวรรษที่ 16¹³ และมีบันทึกของนักเดินเรือชาวดัตช์ในปี 1601 ที่ระบุว่ามีการตั้งอยู่ใกล้พระราชวังที่ซึ่งเขาถูกผู้พิพากษาไต่สวนว่าเขาประสงค์จะเปลี่ยนมายอมรับนับถือศาสนาอิสลามหรือไม่¹⁴ ซึ่งศาลที่กล่าวถึงคือศาลศาสนาอิสลาม นอกจากนี้ยังมีบันทึกของนายทหารชาวฝรั่งเศสที่ไต่เดินทางไปอาเจะห์ในปี 1621 เขาได้อธิบายระบบศาลภายใต้ยุคของสุลต่านอิสกันดาร์มูดาว่าประกอบไปด้วยระบบการบริหารงานสองส่วน ผู้พิพากษาทั้งหมดตัดสินคดีภายใต้พระนามของสุลต่าน ศาลสูงแบ่งออกเป็นสี่ศาล ได้แก่ ศาลแพ่ง, ศาลอาญา, ศาลศาสนา และศาลว่าด้วยการพาณิชย์¹⁵ โดยทั้งอุลามาและออร์ังคายามีบทบาทสำคัญ และยังมีสะท้อนให้เห็นว่านอกจากกฎหมายอิสลามแล้วที่อาเจะห์ยังมีการใช้กฎหมายอาตัตด้วย

2.2 กฎหมายจารีตและกฎหมายอิสลามในอาเจะห์

บริเวณหมู่เกาะอินโดนีเซียมีการใช้จารีตและกฎหมายจารีต (อาตัต) ในการควบคุมคนในสังคมก่อนหน้าการมาถึงของศาสนาอิสลาม สิ่งที่เป็นประจักษ์พยานว่าในรัฐอิสลามอาเจะห์มีการใช้กฎหมายจารีตควบคู่ไปกับการใช้กฎหมายอิสลามคือ หนังสือรวมกฎหมายจารีตอาเจะห์ที่ชื่อว่า *Adat Aceh* ซึ่งไม่ทราบว่ามีผู้แต่งเป็นใคร *Adat Aceh* ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้กฎหมายในอาเจะห์ก่อนยุคอาณานิคม นอกจากนี้ยังมีหนังสือที่ระบุถึงการใช้กฎหมายจารีตในรัชสมัยของผู้ปกครองเช่น *Adat Meukuta Alam* คือกฎหมายจารีตที่ใช้ในรัชสมัยของสุลต่านอิสกันดาร์มูดา

การใช้กฎหมายจารีตในคริสต์ศตวรรษที่ 17 มีบทลงโทษที่ไม่ได้มีการบัญญัติในคัมภีร์ศาสนาอิสลาม เช่น ผู้กระทำผิดฐานลักขโมยและประพฤติดัดแปลงจะถูกลงโทษด้วยการให้เลียเหล็กที่เผาไฟจนร้อนหรือตัดใบหู เป็นต้น¹⁶ Snouck Hurgrnje นักวิชาการอาณานิคมดัตช์ที่ศึกษาเกี่ยวกับอาเจะห์มีความเห็นว่ากฎหมายจารีตมีบทบาทเหนือกว่ากฎหมายอิสลามในกระบวนการยุติธรรมที่อาเจะห์¹⁷

¹³ Amirul Hadi, *Islam and State in Sumatra: A Study of Seventeenth-Century Aceh* (Leiden: Brill, 2004), 162; Takeshi, "The World of Adat Aceh," 154.

¹⁴ Takeshi, "The World of Adat Aceh," 155.

¹⁵ Hadi, *Islam and State in Sumatra*, 147-183.

¹⁶ Karel F. H. van Langen, *De Inrichting van het Atjehsche Staatsbestuur onder het Sultanaat* ('s-Gravenhage: Nijghoff, 1888), 463-466.

¹⁷ Christiaan Snouck Hurgronje, *The Acehnese*, Vol. 1, trans. A.W.S. O'Sullivan, with an index by R. J. Wilkinson (Leiden: Brill, 1906), 72-73.

3. กฎหมายอิสลามที่อาเจะห์ยุคอาณานิคม (1904-1945)

กฎหมายอิสลามที่อาเจะห์มีการเปลี่ยนแปลงหลังจากดัตช์สามารถยึดครองอาเจะห์ได้ หลังการทำสงครามระหว่างดัตช์กับอาเจะห์ (1873-1904) สาระสำคัญคือความพยายามลดบทบาทของผู้นำศาสนาอิสลาม อย่างไรก็ตามเมื่อญี่ปุ่นเข้ายึดครองดินแดนในอาณานิคมของดัตช์ซึ่งรวมถึงอาเจะห์ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองส่งผลให้มีการฟื้นฟูการใช้กฎหมายอิสลามที่อาเจะห์

3.1 ยุคอาณานิคมเนเธอร์แลนด์

เนื่องจากบทบาทของบรรดาอุลามาในการเป็นผู้นำในการต่อต้านการรุกรานของชาวดัตช์ในช่วงสงครามระหว่างดัตช์กับอาเจะห์ ในขณะที่บรรดาชนชั้นนำและขุนนางที่เรียกว่า “อูแลบาลัง” (*uleebalang*) ส่วนมากได้ยอมสวามิภักดิ์ต่อเจ้าอาณานิคม ทำให้หลังจากที่ชาวดัตช์สามารถพิชิตอาเจะห์ได้ในปี 1904 ดัตช์ได้ลดบทบาทของอุลามาและควบคุมกิจกรรมทางศาสนาและการศึกษาแบบอิสลาม รวมถึงกฎหมายอิสลามโดยให้ความสำคัญกับกฎหมายจารีตมากกว่า เพราะมองว่าอิสลามเป็นอันตรายและท้าทายต่ออำนาจการปกครองของตนเอง¹⁸ ดัตช์ได้ประกาศใช้ระบบกฎหมายแบบใหม่ขึ้นที่อาเจะห์ โดยระบบกฎหมายและศาลที่ชาวดัตช์ใช้เรียกว่าศาลมุซาปัต (*musapat*) ที่มีชาวดัตช์เป็นที่ปรึกษา อำนาจในการตัดสินคดีอยู่ที่บรรดาอูแลบาลังมากกว่าพวกอุลามา¹⁹

ดัตช์ได้ริเริ่มการใช้ศาลมุซาปัตในราวปี 1879 เมื่อดัตช์สามารถยึดครองพื้นที่บริเวณที่เรียกว่าอาเจะห์เบอซาร์ (*Aceh Besar*) มุซาปัตเป็นภาษาอาเจะห์แปลว่า “รวมกัน” ระบบศาลมุซาปัตเป็นการรวมตัวระหว่างกฎหมายศาสนาและกฎหมายจารีต โดยส่วนใหญ่ศาลมุซาปัตพิจารณาคดีที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายครอบครัว เช่น การแต่งงาน การหย่าร้าง และมรดก แต่ก็มีความคิดที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินและธุรกิจ, ความขัดแย้งระหว่างปัจเจกบุคคล และคดีอาญาด้วยเช่นกัน โดยจะเป็นคดีที่เกี่ยวข้องกับคนพื้นเมืองเท่านั้น²⁰ หลังจากที่ยึดครองอาเจะห์ได้ทั้งหมดในปี 1904 ศาลมุซาปัตนี้ก็ใช้ได้ทั่วทุกเขตในอาเจะห์

¹⁸ อรอนงค์ ทิพย์พิมล, “กฎหมายชารีอะห์กับผู้หญิงอาเจะห์: ชายขอบของชายขอบ,” 123.

¹⁹ David Kloos, “Becoming better Muslims: Religious Authority and Ethical Improvement in Aceh, Indonesia” (PhD Thesis, Vrije Universiteit, 2013), 76.

²⁰ J. Kreemer, *Atjeh: Algemeen Samenvattend overzicht van Land en Volk van Atjeh en Onderhoorigheden*: II (Leiden: E.J. Brill, 1922-1923), 281.

3.2 ยุคการยึดครองโดยญี่ปุ่น

ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ญี่ปุ่นได้เข้ายึดครองดินแดนที่เป็นอาณานิคมของ ตะวันตกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อาเจะห์เป็นพื้นที่แรก ๆ ในหมู่เกาะอินโดนีส์ตะวันออกเฉียงใต้ ญี่ปุ่นสามารถเข้าไปยึดครองได้ จากความร่วมมือของบรรดาอูลามาที่ต้องการกำจัดอำนาจของ เจ้าอาณานิคมดัตช์ออกไป ญี่ปุ่นยึดครองอาเจะห์อย่างเป็นทางการวันที่ 12 มีนาคม 1942²¹ ญี่ปุ่นได้ยกเลิกศาลมุขปาถของเจ้าอาณานิคมดัตช์ และได้อนุญาตให้อาเจะห์ใช้ศาสนาอิสลามที่มีชื่อว่า *Syukyo Hoin* แทน ซึ่งหมายความว่ากฎหมายชารีอะห์ได้รับการฟื้นฟู แต่เป็น เพียงช่วงระยะเวลาสั้น ๆ และเป็นการตั้งอำนาจในการพิจารณาคดีในศาลศาสนาให้กลับมาอยู่ ในการควบคุมของอูลามาอีกครั้ง

ในเดือนมิถุนายน 1945 ญี่ปุ่นได้จัดตั้งคณะเตรียมการเพื่อการประกาศเอกราชของ อินโดนีเซีย (Committee to Investigate Preparations for Independence) และคณะเตรียมการฯ นี้ ได้ร่างรัฐธรรมนูญขึ้นมาในวันที่ 22 มิถุนายน 1945 โดยร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้มีส่วนอารัมภบท ที่เรียกกันว่า “กฎบัตรจาการ์ตา” ซึ่งใน “กฎบัตรจาการ์ตา” ได้มีข้อความที่ระบุว่า “สำหรับผู้ที่ นับถือศาสนาอิสลามต้องปฏิบัติตามกฎหมายชารีอะห์” (“with the obligation for its adherents to carry out Islamic law”) จากการผลักดันโดยสมาชิกคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญที่มีภูมิหลัง จากศาสนาอิสลาม พรรคนี้ในกฎบัตรจาการ์ตาแสดงเจตจำนงของผู้ร่างรัฐธรรมนูญว่าใน ประเทศอินโดนีเซียชาวมุสลิมทุกคนต้องปฏิบัติตามกฎหมายชารีอะห์ตามที่กฎหมายกำหนด²² แต่ทว่าวลีที่ประกอบด้วยคำจำกัดความ (ในภาษาอินโดนีเซีย) นี้ถูกลบออกจากรัฐธรรมนูญในภายหลัง

4. กฎหมายอิสลามที่อาเจะห์หลังอินโดนีเซียเป็นเอกราชจนสิ้นสุดยุคระเบียบใหม่ (1945-1998)

นับตั้งแต่กำเนิดรัฐอินโดนีเซีย กฎหมายอิสลามที่อาเจะห์ยังถูกลดบทบาทลงเหลือ เฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายครอบครัว และไม่เคยถูกบังคับใช้อย่างเป็นทางการ จนกระทั่งยุคระเบียบใหม่สิ้นสุดลงในปี 1998 อินโดนีเซียเข้าสู่ยุคปฏิรูปที่เปิดโอกาสให้การใช้ กฎหมายอิสลามที่อาเจะห์เป็นจริงได้อีกครั้ง

²¹ A. Hasjmy, *Perang Gerilya dan Pergerakan Politik di Aceh untuk Merebut Kemerdekaan Kembali* (Banda Aceh: Majelis Ulama Propinsi Daerah Istimewa Aceh, 1980), 2.

²² Simon Butt and Tim Lindsey, *The Constitution of Indonesia: A Contextual Analysis* (Oxford, Portland, OR: Hart Publishing, 2012), 228. และ R. E. Elson, “Another Look at the Jakarta Charter Controversy 1945,” *Indonesia*, no. 88 (Oct 2009): 108-109.

4.1 ขบวนการดาร์ลุอิสลาม (Darul Islam) กับการเรียกร้องการใช้กฎหมายอิสลามที่อาเจะห์

ความไม่พอใจของกลุ่มผู้ที่สนับสนุนรัฐอิสลามและความผิดหวังจากการที่รัฐธรรมนูญอินโดนีเซียไม่ได้รับการบังคับใช้กฎหมายอิสลามกับชาวมุสลิมนำไปสู่การเคลื่อนไหวของขบวนการดาร์ลุอิสลาม โดยเริ่มต้นที่เกาะชวาก่อนในปี 1949 แล้วขยายแนวร่วมไปยังพื้นที่อื่น ๆ นำโดยการ์โตซูวีโร (Kartosuwirjo) ขบวนการดาร์ลุอิสลามต้องการสร้างรัฐอิสลามอินโดนีเซียที่มีการใช้กฎหมายอิสลามโดยใช้การจับอาวุธเข้าสู่กับรัฐบาลอินโดนีเซีย อาเจะห์ได้เข้าร่วมกับขบวนการดาร์ลุอิสลามในปี 1953 ภายใต้การนำของ เต็งกู ดาอูด เบอเรอเอะห์ (Teungku Daud Beureueh)²³ แต่ในที่สุดมีการตกลงเจรจากันระหว่างขบวนการดาร์ลุอิสลามที่อาเจะห์และรัฐบาลอินโดนีเซียในปี 1959 โดยรัฐบาลอินโดนีเซียสัญญาจะให้สิทธิพิเศษในการดำเนินกิจการภายในแก่อาเจะห์ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านศาสนา, จารีต และ การศึกษา ซึ่งรวมถึงการประกาศใช้กฎหมายชารีอะห์²⁴

ขบวนการดาร์ลุอิสลามทั้งที่เกาะชวาและที่อาเจะห์ยุติลงอย่างสิ้นเชิงในปี 1962 หลังการโตซูวีโรโยถูกจับและถูกตัดสินประหารชีวิต อย่างไรก็ตามการเคลื่อนไหวของกลุ่มมุสลิมอนุรักษ์นิยมหลังจากขบวนการดาร์ลุอิสลามยังคงยึดถือและกล่าวถึงขบวนการดาร์ลุอิสลามในฐานะที่เป็นผู้ริเริ่มและเป็นแรงบันดาลใจในข้อเรียกร้องเรื่องการสร้างรัฐอิสลามอินโดนีเซียจนถึงปัจจุบัน

4.2 กฎหมายอิสลามหลังการฟ่ายแพ้ของขบวนการดาร์ลุอิสลาม

หลังการฟ่ายแพ้ของขบวนการดาร์ลุอิสลามไม่นานได้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในอินโดนีเซีย มีการพยายามทำรัฐประหารในวันที่ 30 กันยายน 1965 ที่เป็นที่รู้จักกันในชื่อขบวนการเกสตาปู (Gestapu [Gerakan September Tigapuluh]) แต่ไม่ประสบความสำเร็จและนำไปสู่การสิ้นสุดอำนาจของประธานาธิบดีซูการ์โนพร้อม ๆ กับการขึ้นสู่อำนาจของประธานาธิบดีซูฮาร์โตภายใต้ยุคระเบียบใหม่ที่มิกำเนิดอย่างเป็นทางการในปี 1967 หลัง

²³ ดู C. Van Dijk, *Rebellion under the Banner of Islam: The Darul Islam in Indonesia* (The Hague: Martinus Nijhoff, 1981); M. Nur El. Ibrahimy, *Teungku Muhammad Daud Beureueh: Peranannya dalam Pergolakan di Aceh* (Jakarta: Gunung Agung, 1982); Nazaruiddin Sjamsuddin, *The Republican Revolt: A Study of the Acehnese Rebellion* (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 1985) และ อรอนงค์ ทิพย์พิมล, “อินโดนีเซีย รัฐอิสลาม และอูลามาอาเจะห์: กรณีกฎหมายอิสลามในอาเจะห์ ค.ศ. 1945-1962,” ใน *ศาสนากับความรุนแรง, บรรณาธิการโดย ปรีดี หงษ์สดัน และอัมพร หมดเด็น* (กรุงเทพฯ: Patani Forum และ Illuminations Editions, 2562), 205-226.

²⁴ Edward Aspinall, *Islam and Nation: Separatist Rebellion in Aceh, Indonesia* (Stanford, California: Stanford University Press, 2009), 34.

การสาบานตนรับตำแหน่งประธานาธิบดีของซูฮาร์โตอย่างเป็นทางการ ภายใต้ยุคใหม่นี้ซูฮาร์โตมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาประเทศ ทำประเทศให้ทันสมัย รับทุนและความช่วยเหลือจากต่างชาติ ส่งผลให้อิทธิพลของศาสนาอิสลามโดยเฉพาะต่อด้านการเมืองลดน้อยลง ซึ่งรวมถึงด้านการใช้กฎหมายอิสลามด้วย

สำหรับในอาเจะห์แม้ว่าจะมีสัญญาข้อตกลงระหว่างขบวนการดาร์ลุอิสลามและรัฐบาลอินโดนีเซียเรื่องสิทธิพิเศษในการดำเนินกิจการภายในของอาเจะห์ 3 ด้านเมื่อปี 1959 แต่ในทางปฏิบัติกฎหมายอิสลามไม่เคยถูกประกาศใช้อย่างเป็นทางการที่อาเจะห์ แม้ว่าจะมีความพยายามจากสภาท้องถิ่นอาเจะห์ในการเสนอร่างกฎหมายชารีอะห์ไปยังสภานิติบัญญัติที่จาการ์ตาในปี 1962²⁵ แต่ร่างกฎหมายดังกล่าวไม่ได้รับความเห็นชอบจากสภานิติบัญญัติ

ยุคระเบียบใหม่มีการควบคุมกลุ่มอิสลามและการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มอิสลามอย่างเข้มข้น มีการรวมศูนย์อำนาจทางการเมืองที่รัฐบาลกลาง และนโยบายเน้นการพัฒนาของยุคระเบียบใหม่นำไปสู่การเอารัดเอาเปรียบทางทรัพยากรธรรมชาติในภูมิภาคต่าง ๆ รวมถึงที่อาเจะห์ด้วย ยิ่งไปกว่านั้นยังมีการใช้กองกำลังทหารควบคุมทางสังคมทำให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนในหลายพื้นที่ ความไม่พอใจต่าง ๆ เหล่านี้นำไปสู่การเกิดขึ้นของขบวนการแบ่งแยกดินแดนหรือขบวนการ GAM ในเดือนธันวาคม 1976 นำโดยฮาซันดีตีโร (Hasan di Tiro) ผู้ซึ่งเคยเป็นรัฐมนตรีต่างประเทศของขบวนการดาร์ลุ อิสลามที่อาเจะห์

แม้ว่าขบวนการ GAM จะได้รับแรงบันดาลใจจากขบวนการดาร์ลุอิสลามก่อนหน้านั้น แต่จุดมุ่งหมายของขบวนการแตกต่างกัน ในขณะที่ขบวนการดาร์ลุอิสลามต้องการสถาปนาประเทศอินโดนีเซียให้เป็นรัฐอิสลาม ขบวนการ GAM ต้องการแยกตัวออกจากอินโดนีเซียเป็นรัฐอิสระ ขบวนการ GAM ไม่ได้ให้ความสำคัญกับด้านศาสนาอิสลามแต่มุ่งเน้นที่ประวัติศาสตร์ของอาเจะห์ในฐานะที่เคยเป็นรัฐอิสระมาก่อน และได้เน้นย้ำถึงความยากจนของอาเจะห์และการเอารัดเอาเปรียบทางเศรษฐกิจจากการทุจริตทรัพยากรธรรมชาติอาเจะห์ที่กระทำโดยรัฐบาลกลาง²⁶ เช่นเดียวกับที่ Aspinall ได้เสนอว่าแม้ว่าขบวนการ GAM จะมีรากเหง้าจากขบวนการดาร์ลุอิสลามแต่ในช่วงปลายทศวรรษ 1980 และ 1990 การต่อสู้ของขบวนการ GAM มีลักษณะที่เป็นสำนักชาตินิยมทางชาติพันธุ์มากกว่าด้านศาสนาอิสลาม²⁷ ซึ่งหมายความว่าจุดมุ่งหมายหลักหรือจุดมุ่งหมายสูงสุดของขบวนการ GAM ไม่ได้ต่อสู้เพื่อเรียกร้องการใช้

²⁵ Sekretariat DPRD - GR, Propinsi Daerah Istimewa Atjeh, *Dewan Perwalikan Rakjat Atjeh: Dalam Sedjarah Pembentukan dan Perkembangan Pemerintahan di Atjeh sedjak Proklamasi 1945 sampai awal Tahun 1968* (Banda Atjeh: Sekretariat DPRD - GR, 1968), 129-131.

²⁶ Hasan di Tiro, *The Price of Freedom: the Unfinished Diary of Tengku Hasan di Tiro* (National Liberation Front of Aceh Sumatra, 1984), 15-17.

²⁷ ดู Edward Aspinall, *Islam and Nation: Separatist Rebellion in Aceh, Indonesia*.

กฎหมายอิสลามในอาเจะห์ อย่างไรก็ตามหากสรุปว่าขบวนการ GAM ไม่สนับสนุนการใช้กฎหมายอิสลามที่อาเจะห์ก็ไม่ถูกต้องเช่นกัน

5. กฎหมายอิสลามที่อาเจะห์หลังยุคระเบียบใหม่ (1998 จนถึงปัจจุบัน)

หลังการล่มสลายของยุคระเบียบใหม่ในปี 1998 ได้เกิดการปฏิรูปในหลายด้านของสังคมอินโดนีเซีย มีกระบวนการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น โดยกฎหมายฉบับที่ 22 ปี 1999 เกี่ยวกับรัฐบาลท้องถิ่น ซึ่งให้อำนาจแก่ท้องถิ่นในด้านการบัญญัติกฎหมายของส่วนท้องถิ่นเองสำหรับอาเจะห์นั้นนอกจากกฎหมายฉบับที่ 22 ปี 1999 (Law on Local Government) แล้วรัฐบาลอินโดนีเซียยังได้ประกาศกฎหมายฉบับที่ 44 ปี 1999 เกี่ยวกับสถานะพิเศษของจังหวัดอาเจะห์ (Law on Special Status of the Province of Aceh) กฎหมายฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อยุติความขัดแย้งระหว่างขบวนการ GAM กับรัฐบาลอินโดนีเซียในอาเจะห์²⁸ โดยกฎหมายฉบับนี้เน้นถึงความพิเศษของอาเจะห์ (Keistimewaan Aceh) และให้ความสำคัญกับบทบาทของ “อูลามา” อาเจะห์อย่างเป็นทางการในการดำเนินนโยบายต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคตในจังหวัดอาเจะห์

5.1 การบังคับใช้กฎหมายชารีอะห์ในอาเจะห์

หลังจากกฎหมายฉบับที่ 44 ปี 1999 รัฐบาลท้องถิ่นอาเจะห์ได้ประกาศกฎหมายท้องถิ่น ฉบับที่ 5 ปี 2000 เกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายอิสลาม (the Implementation of Islam Law) ซึ่งบัญญัติเกี่ยวกับประเด็นความเชื่อและการปฏิบัติตามศาสนาอิสลาม และยังคงครอบคลุมเรื่องด้านเศรษฐกิจ การศึกษา การบริจาต มรดก และคดีอาญา นอกจากนี้รัฐบาลกลางที่จารีตมายังได้ออกกฎหมายฉบับที่ 18 ปี 2001 เกี่ยวกับการปกครองตนเองของเขตปกครองพิเศษอาเจะห์ (Special Autonomy for the Special Region of Aceh) แทนกฎหมาย

²⁸ ดู Edward Aspinall, *Islam and Nation: Separatist Rebellion in Aceh, Indonesia*; Arfiansyah, "Politicization of Shari'ah: Behind the Implementation of Shari'ah in Aceh-Indonesia"; R. Michael Feener and Mark E. Cammack. *Islamic Law in Contemporary Indonesia: Ideas and Institutions*; R. Michael Feener, *Shari'a and Social Engineering: The Implementation of Islamic Law in Contemporary Aceh*; Kamaruzzaman Bustamam-Ahmad, *Islamic Law in Southeast Asia: A study of its application in Kelantan and Aceh*; Arskal Salim, *Challenging the Secular State: the Islamization of law in modern Indonesia*; Arskal Salim and Azyumardi Azra, (eds.), *Shari'a and Politics in Modern Indonesia*; Nadirsyah Hosen, *Shari'a & Constitutional Reform in Indonesia*.

ฉบับที่ 44 ปี 1999 เพื่อให้การใช้กฎหมายอิสลามที่อาเจะห์สามารถดำเนินการได้อย่างเป็นรูปธรรมได้เร็วขึ้น²⁹

หลังการประกาศใช้กฎหมายฉบับที่ 18 ปี 2001 จังหวัดอาเจะห์เปลี่ยนชื่อจาก “เขตพิเศษอาเจะห์” (Aceh Special Region) ซึ่งใช้มาตั้งแต่ปี 1959 เป็น “Nanggroe Aceh Darussalam” (State of Aceh, Abode of Peace) ซึ่งเป็นคำที่มีรากศัพท์จากภาษาอาหรับ แปลว่า “อาเจะห์ที่พำนักแห่งสันติภาพ” เป็นหมุดหมายที่แสดงออกอย่างชัดเจนถึงบรรยากาศของการใช้กฎหมายอิสลามและยังกลับไปหารากเหง้าของอาเจะห์ในยุคจารีตซึ่งเคยเรียกตัวเองว่าอาเจะห์ดาร์อุสลาม (Aceh Darussalam) นอกจากนี้รัฐบาลอินโดนีเซียยังอนุญาตให้อาเจะห์ รื้อฟื้นศาลชารีอะห์ หรือศาลศาสนาอิสลาม และมีการตั้งหน่วยงานเพื่อรับผิดชอบดูแลการบังคับใช้กฎหมายอิสลามที่อาเจะห์ และต่อมาในปี 2009 จนถึงปัจจุบันชื่อของจังหวัดได้เปลี่ยนมาเป็น “อาเจะห์”

ต่อมาเมื่อรัฐบาลอินโดนีเซียกับขบวนการ GAM ลงนามในข้อตกลงความเข้าใจ (Memorandum of Understanding between the Government of the Republic of Indonesia and the Free Aceh Movement) หรือที่เรียกกันโดยย่อว่า MoU Aceh หรือ MoU Helsinki ในปี 2005 อันนำไปสู่สันติภาพที่อาเจะห์ กฎหมายอิสลามในอาเจะห์จึงอยู่ภายใต้ขอบเขตอำนาจของกฎหมายรัฐบาลท้องถิ่นอาเจะห์ เลขที่ 11 ปี 2006 เกี่ยวกับรัฐบาลท้องถิ่นอาเจะห์ (Law No. 11/2006 on the Governing of Aceh) แทนที่กฎหมายเขตปกครองพิเศษที่เคยใช้มาก่อนหน้านี้ ภายใต้กฎหมายในปี 2006 นี้รัฐบาลท้องถิ่นที่อาเจะห์มีสิทธิพิเศษในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านการเมือง อาเจะห์เป็นจังหวัดเดียวในประเทศอินโดนีเซียที่มีพรรคการเมืองท้องถิ่นที่ลงสมัครรับเลือกตั้งในการเลือกตั้งทั่วไปได้, ด้านความสัมพันธ์กับต่างประเทศ, ด้านเศรษฐกิจ และรวมถึงด้านการบัญญัติกฎหมายเพื่อสำหรับใช้ในอาเจะห์ด้วย

5.2 องค์การรับผิดชอบดูแลกฎหมายชารีอะห์

นับตั้งแต่มีการประกาศใช้กฎหมายอิสลามในอาเจะห์อย่างเป็นทางการเมื่อปี 2001 รัฐบาลท้องถิ่นอาเจะห์ได้สถาปนาองค์กรต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อรับผิดชอบดูแลกระบวนการใช้

²⁹ ดู Dinas Syariat Islam Aceh, *Himpunan Undang-Undang Keputusan Predisen Peraturan Daerah/Qanun Instruksi Gubernur Berkaitan Pelaksanaan Syariat Islam* (edisi kesepuluh) (Banda Aceh: Dinas Syariat Islam Aceh, 2012) และ Sumaryo Budi R. (ed.), *Aceh dalam Undang-Undang dan Perputahun 1999 S/D Tahun 2006* (Jakarta: CV. Citra Utama, 2008).

กฎหมายอิสลามในอาเจะห์ตั้งแต่การร่างกฎหมาย การประชาสัมพันธ์ การทำประชาพิจารณ์ การบังคับใช้ ไปจนถึงการดำเนินคดีผู้ฝ่าฝืนกฎหมายอิสลาม³⁰ ได้แก่

5.2.1 หน่วยงานราชการชารีอะห์ (Shari'a Agency หรือ Dinas Syariat Islam)

หน่วยงานราชการชารีอะห์ถูกก่อตั้งโดยกฎหมายระดับจังหวัด เลขที่ 33 ปี 2001 เกี่ยวกับการตั้ง, โครงสร้างองค์กรและหน้าที่ของหน่วยงานราชการชารีอะห์ และได้รับการรับรองโดยคำสั่งประธานาธิบดีเลขที่ 11 ปี 2003 หน่วยงานราชการชารีอะห์เป็นองค์กรใหม่ ไม่เคยมีองค์กรนี้มาก่อนในระบบราชการของทั้งอาเจะห์และอินโดนีเซีย หน่วยงานราชการชารีอะห์นำโดยประธานของหน่วยงานซึ่งขึ้นตรงต่อผู้ว่าราชการจังหวัด หน่วยงานราชการชารีอะห์มีหน้าที่ในการร่างกฎหมายท้องถิ่นหรือ Qanun³¹ ที่เกี่ยวกับกฎหมายอิสลาม หลังจากนั้นร่างกฎหมายก็จะนำเข้าสู่การอภิปรายและผ่านมติให้บังคับใช้โดยสภาท้องถิ่นอาเจะห์ อย่างไรก็ตามกฎหมายอิสลามที่ใช้อาเจะห์จะต้องไม่ขัดต่อกฎหมายรัฐธรรมนูญของประเทศ หน่วยงานราชการชารีอะห์ถูกตั้งขึ้นทั้งในระดับจังหวัดและอำเภอ โดยในระดับจังหวัดประธานของหน่วยงานแต่งตั้งโดยผู้ว่าราชการจังหวัด ส่วนในระดับอำเภอแต่งตั้งโดย bupati หรือ นายอำเภอ

5.2.2 ศาลศาสนาชารีอะห์ (Islamic court หรือ Mahkamah Syariah Islam)

ศาลศาสนาชารีอะห์ถูกตั้งขึ้นภายใต้กฎหมายฉบับที่ 18 ปี 2001 เกี่ยวกับการปกครองพิเศษของอาเจะห์ ศาลศาสนาชารีอะห์ไม่ใช่สิ่งใหม่ในสังคมอาเจะห์ ศาลศาสนาชารีอะห์เคยมีในครั้งเมื่ออาเจะห์เป็นรัฐจารีตและได้ถูกยกเลิกไปเมื่ออดีตซึได้เข้าควบคุมอาเจะห์และเมื่ออินโดนีเซียเป็นเอกราชก็กำหนดให้มีศาลศาสนา (religious courts) เพื่อพิจารณาคดีที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว การแต่งงาน การหย่าร้าง การรับมรดก ตามศาสนาที่รัฐธรรมนูญให้การรับรองไว้ทั้ง 5 ศาสนา ได้แก่ ศาสนาอิสลาม, ฮินดู, คาทอลิก, โปรเตสแตนต์ และพุทธ³² ศาลศาสนาชารีอะห์ที่อาเจะห์ก็คือการเปลี่ยนศาลศาสนาอิสลามเดิมมาเป็นศาลศาสนาชารีอะห์ที่รับผิดชอบในการตัดสินคดีที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายอิสลาม ศาลศาสนาชารีอะห์ตั้งอยู่ในระดับอำเภอและเทศบาล ส่วนศาลศาสนาชารีอะห์ที่เมืองบันดาอาเจะห์เป็นศาลอุทธรณ์

³⁰ ดู R. Michael Feener, *Shari'a and Social Engineering: The Implementation of Islamic Law in Contemporary Aceh* (Indonesia. Oxford, United Kingdom: Oxford University Press, 2013).

³¹ กฎหมายท้องถิ่นในที่อื่น ๆ เรียกว่า Peraturan Daerah ซึ่งแปลตรงตัวว่า "กฎหมายท้องถิ่น" แต่สำหรับอาเจะห์ชื่อเรียกกฎหมายท้องถิ่นแตกต่างจากที่อื่น โดยใช้คำว่า Qanun ซึ่งเป็นคำดั้งเดิมที่ใช้เรียกกฎหมายในรัฐอาเจะห์ในยุคจารีต

³² ต่อมาหลังยุคระเบียบใหม่ รัฐธรรมนูญได้ให้การรับรองศาสนาข้างจือเป็นศาสนาที่ 6

5.2.3 ตำรวจศาสนา (Islamic Police Force หรือ Wilayatul Hisbah)

ตำรวจศาสนา หรือเรียกแบบย่อว่า WH เป็นองค์กรใหม่ซึ่งไม่เคยปรากฏองค์กรเช่นนี้มาก่อนไม่ว่าจะในประวัติศาสตร์ของอาเจะห์หรืออินโดนีเซีย ตำรวจศาสนาตั้งขึ้นภายใต้กฎหมายท้องถิ่นเลขที่ 5 ปี 2000 และกฎหมายรัฐบาลท้องถิ่นอาเจะห์ เลขที่ 11 ปี 2006 เกี่ยวกับรัฐบาลท้องถิ่นอาเจะห์ก็ระบุเกี่ยวกับตำรวจศาสนาไว้ด้วยว่าทุกเขตในระดับต่าง ๆ ของการปกครองสามารถตั้งหน่วยงานตำรวจศาสนาได้โดยอยู่ภายใต้สำนักงานตำรวจเทศกิจ ตำรวจศาสนามีหน้าที่ในการสอดส่อง ควบคุมไม่ให้มีการประพฤติผิดกฎหมายอิสลาม และให้คำแนะนำแก่ประชาชนในการประพฤติปฏิบัติตามกฎหมายอิสลาม จำนวนของตำรวจศาสนาในห้าอำเภอของจังหวัดอาเจะห์มีทั้งสิ้นประมาณ 4,600 คน

5.2.4 สภาที่ปรึกษาอูลามา (Consultative Council of Ulama)

ในปี 2009 รัฐบาลท้องถิ่นอาเจะห์ได้ออกกฎหมายฉบับที่ 2 ปี 2009 เกี่ยวกับสภาที่ปรึกษาอูลามา สภานี้มีมาตั้งแต่ในสมัยยุคระเบียบใหม่ โดยโครงสร้างของสภาที่ปรึกษาอูลามา ประกอบด้วยสภาอูลามาแต่ละจังหวัด โดยอยู่ภายใต้สภาอูลามาอินโดนีเซีย (Majelis Ulama Indonesia) ในระดับประเทศอีกที กฎหมายฉบับนี้เน้นการให้ความสำคัญของอูลามาในการเป็นที่ปรึกษาในร่างกฎหมายและให้ความรู้แก่ประชาชนในด้านที่เกี่ยวกับศาสนาอิสลาม

5.3 ขอบเขตเนื้อหาของกฎหมายชารีอะห์ที่บังคับใช้ในอาเจะห์

ตั้งแต่มีการประกาศใช้กฎหมายอิสลามในจังหวัดอาเจะห์อย่างเป็นทางการในปี 2001 จนถึงปัจจุบัน (2022) กฎหมายชารีอะห์ดังกล่าวครอบคลุม 4 ด้าน ได้แก่

1) ด้านการแต่งกายที่ถูกต้องเหมาะสมสำหรับชาวมุสลิมทั้งผู้หญิงและผู้ชายและการไปละหมาดที่มัสยิดในวันศุกร์ของผู้ชายมุสลิม ภายใต้กฎหมายท้องถิ่นฉบับที่ 11 ปี 2002 เกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายอิสลามในด้านความเชื่อ หลักปฏิบัติและสัญลักษณ์ของศาสนาอิสลาม (Aqidah, Ibadah and Syi'ar Islam)

2) ห้ามบริโภคเครื่องดื่มมีแอลกอฮอล์ ภายใต้กฎหมายท้องถิ่นฉบับที่ 12 ปี 2003 (Qanun Khamar)

3) ห้ามเล่นการพนัน ภายใต้กฎหมายท้องถิ่นฉบับที่ 13 ปี 2003 (Qanun Maisir [Judij])

4) ห้ามประพฤติผิดทางเพศ ภายใต้กฎหมายท้องถิ่นฉบับที่ 14 ปี 2003 (Qanun Khalwat [Mesum])

ต่อมาในเดือนกันยายน ปี 2014 สภาท้องถิ่นอาเจะห์ได้ผ่านร่างกฎหมายอาญาอิสลาม (Qanun Acara Jinayat และ Qanun Jinayat) ซึ่งมีผลบังคับใช้เดือนตุลาคม ปี 2015 นอกเหนือจากกรอบกฎหมายเดิม 4 ด้าน ดังที่กล่าวแล้ว กฎหมายอาญาอิสลามได้เพิ่มบทบัญญัติการกระทำความผิดกฎหมายอิสลามในด้านการมีความสัมพันธ์ทางเพศนอก

กฎหมาย (zina) ได้แก่ การมีความสัมพันธ์ทางเพศกับคนที่มิใช่สามีหรือภรรยาของตนและการข่มขืน, การกล่าวหาว่าผู้อื่นกระทำความผิดเรื่องมีความสัมพันธ์ทางเพศนอกกฎหมาย (qadza) และการมีความสัมพันธ์ทางเพศกับคนเพศเดียวกัน (liwath และ musahaqah) อีกด้วย³³

ตารางที่ 1

ตารางแสดงความกระทำผิดทางอาญาและการลงโทษที่ปรากฏในกฎหมายอาญาอิสลาม³⁴

มาตราในกฎหมายอาญาอิสลาม	การกระทำผิดทางอาญา	บทลงโทษ
ห้ามบริโภคเครื่องดื่มมึนเมา (มาตรา 15-17)	บริโภคเครื่องดื่มมึนเมาที่มีแอลกอฮอล์ 2% ขึ้นไป	ถูกเขี่ยน 40 ครั้ง
	บริโภคเครื่องดื่มมึนเมาซ้ำอีก	ถูกเขี่ยน 40 ครั้ง + ถูกเขี่ยน 40 ครั้ง หรือปรับด้วยทอง 400 กรัม หรือจำคุก 40 เดือน
	ขายเครื่องดื่มมึนเมา	ถูกเขี่ยน 60 ครั้ง หรือปรับด้วยทอง 600 กรัม หรือจำคุก 60 เดือน
	ซื้อหรือให้เป็นของขบถ	ถูกเขี่ยน 20 ครั้ง หรือปรับด้วยทอง 200 กรัม หรือจำคุก 20 เดือน
	นำเด็กเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย	ถูกเขี่ยน 80 ครั้ง หรือปรับด้วยทอง 800 กรัม หรือจำคุก 80 เดือน
ห้ามเล่นการพนัน (มาตรา 18-22)	เดิมพันเป็นจำนวนถึงทอง 2 กรัม	ถูกเขี่ยน 12 ครั้ง หรือปรับด้วยทอง 120 กรัม หรือจำคุก 12 เดือน
	เดิมพันมากกว่าทอง 2 กรัม	ถูกเขี่ยน 30 ครั้ง หรือปรับด้วยทอง 300 กรัม หรือจำคุก 30 เดือน
	อำนวยความสะดวก	ถูกเขี่ยน 45 ครั้ง หรือปรับด้วยทอง 450 กรัม หรือจำคุก 45 เดือน
	นำเด็กเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย	ถูกเขี่ยน 45 ครั้ง หรือปรับด้วยทอง 450 กรัม หรือจำคุก 45 เดือน
	ความพยายามที่จะทำ	โทษ 1/3

³³ “Rancangan Qanun Aceh Nomor... Tahun 2014 Tentang Hukum Jinayat,” *Serambi*, September 9, 2014.

³⁴ จัดทำจาก Dinas Syariat Islam Aceh, *Himpunan Undang-Undang Keputusan Presiden Keputusan Mahkamah Agung R.I Peraturan Daerah/Qanun Instruksi Gubernur Edaran Gubernur berkaitan Pelaksanaan Syariat Islam, edisi Kesebelas* (Banda Aceh: Dinas Syariat Islam Aceh, 2015).

มาตราในกฎหมายอาญา อิสลาม	การกระทำผิดทางอาญา	บทลงโทษ
มาตราในกฎหมายอาญา อิสลาม	การกระทำผิดทางอาญา	บทลงโทษ
ห้ามประพฤติดังผิดทางเพศ (Khalwat) ³⁵ (มาตรา 23-24)	กระทำความผิด	ถูกเขี่ยน 10 ครั้ง หรือปรับด้วยทอง 100 กรัม หรือจำคุก 10 เดือน
	อำนวยความสะดวก	ถูกเขี่ยน 15 ครั้ง และ/หรือปรับด้วย ทอง 150 กรัม และ/หรือจำคุก 15 เดือน
ห้ามประพฤติดังผิดทางเพศ (Ikhtilath) ³⁶ (มาตรา 25-32)	กระทำความผิด	ถูกเขี่ยน 30 ครั้ง หรือปรับด้วยทอง 300 กรัม หรือจำคุก 30 เดือน
	อำนวยความสะดวก	ถูกเขี่ยน 45 ครั้ง และ/หรือปรับด้วย ทอง 450 กรัม และ/หรือจำคุก 45 เดือน
	นำเด็กอายุเกิน 10 ปี เข้ามา เกี่ยวข้องกับตัว	ถูกเขี่ยน 45 ครั้ง หรือปรับด้วยทอง 450 กรัม หรือจำคุก 45 เดือน
	กระทำความผิดกับบุคคลที่มีสาย สัมพันธ์เป็นญาติกันที่ไม่สามารถ แต่งงานกันได้	ถูกเขี่ยน 30 ครั้ง + ถูกเขี่ยน 30 ครั้ง หรือปรับด้วยทอง 300 กรัม หรือ จำคุก 30 เดือน
	กล่าวหาโดยไม่มีหลักฐาน	ถูกเขี่ยน 30 ครั้ง หรือปรับด้วยทอง 300 กรัม หรือจำคุก 30 เดือน
	กระทำความผิดซ้ำ	ถูกเขี่ยน 45 ครั้ง และ/หรือปรับด้วย ทอง 450 กรัม และ/หรือจำคุก 45 เดือน
ห้ามประพฤติดังผิดทางเพศ (Zina) ³⁷ (มาตรา 33-45)	กระทำความผิด	ถูกเขี่ยน 100 ครั้ง
	กระทำความผิดซ้ำ	ถูกเขี่ยน 100 ครั้ง + ปรับด้วยทอง 120 กรัม หรือจำคุก 12 เดือน

³⁵ ห้ามประพฤติดังผิดทางเพศ (Khalwat) ในข้อนี้ หมายถึง การที่บุคคลสองคนซึ่งต่างเพศกันและไม่ใช่เป็นญาติพี่น้องหรือสามีภรรยาอยู่ในสถานที่ที่สาธารณะและด้วยความเต็มใจของทั้งสองฝ่ายที่นำไปสู่การล่วงประเวณี

³⁶ ห้ามประพฤติดังผิดทางเพศ (Ikhtilath) ในข้อนี้ หมายถึง การที่ชายและหญิงที่มีไม่ใช่สามีภรรยากระทำการเกี่ยวข้องกับตัว และเนื้อต้องตัวกัน กอดกัน และจูบกันด้วยความเต็มใจของทั้งสองฝ่ายที่นำไปสู่การล่วงประเวณี

³⁷ ห้ามประพฤติดังผิดทางเพศ (Zina) ในข้อนี้ หมายถึง การมีความสัมพันธ์ทางเพศ (ร่วมประเวณี) ระหว่างชายหนึ่งคนหรือมากกว่ากับหญิงหนึ่งคนหรือมากกว่าโดยไม่ได้แต่งงานด้วยความเต็มใจของทั้งสองฝ่าย

มาตราในกฎหมายอาญา อิสลาม	การกระทำผิดทางอาญา	บทลงโทษ
	อำนวยความสะอาด	ถูกเขี่ยน 100 ครั้ง และ/หรือปรับด้วย ทอง 1,000 กรัม และ/หรือจำคุก 100 เดือน
	นำเด็กเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย	ถูกเขี่ยน 100 ครั้ง + ถูกเขี่ยน 100 ครั้ง หรือปรับด้วยทอง 1,000 กรัม หรือจำคุก 100 เดือน
	กระทำความผิดกับบุคคลที่มีสาย สัมพันธ์เป็นญาติกันที่ไม่สามารถ แต่งงานกันได้	ถูกเขี่ยน 100 ครั้ง + ปรับด้วยทอง 100 กรัม หรือจำคุก 10 เดือน
การล่วงละเมิดทางเพศ (มาตรา 46-47)	กระทำความผิด	ถูกเขี่ยน 45 ครั้ง หรือปรับด้วยทอง 450 กรัม หรือจำคุก 45 เดือน
	กระทำความผิดต่อเด็ก	ถูกเขี่ยน 90 ครั้ง หรือปรับด้วยทอง 900 กรัม หรือจำคุก 90 เดือน
การข่มขืน (มาตรา 48-56)	กระทำความผิด	ถูกเขี่ยน 125-175 ครั้ง หรือปรับด้วย ทอง 1,250-1,750 กรัม หรือจำคุก 125-175 เดือน
	กระทำความผิดกับบุคคลที่มีสาย สัมพันธ์เป็นญาติกันที่ไม่สามารถ แต่งงานกันได้	ถูกเขี่ยน 150-200 ครั้ง หรือปรับด้วย ทอง 1,500-2,000 กรัม หรือจำคุก 150-200 เดือน
	กระทำความผิดต่อเด็ก	ถูกเขี่ยน 150-200 ครั้ง หรือปรับด้วย ทอง 1,500-2,000 กรัม หรือจำคุก 150-200 เดือน
การกระทำผิด Qadza ³⁸ (มาตรา 57-62)	กระทำความผิด	ถูกเขี่ยน 80 ครั้ง
	กระทำความผิดซ้ำ	ถูกเขี่ยน 80 ครั้ง + ปรับด้วยทอง 400 กรัม หรือจำคุก 40 เดือน

³⁸ การกระทำผิด Qadza คือ การกล่าวหาบุคคลใดบุคคลหนึ่งว่ากระทำความผิดทางเพศ (Zina) โดยไม่มีหลักฐานเป็นบุคคลที่เป็นประจักษ์พยานผู้เห็นเหตุการณ์อย่างน้อย 4 คน

มาตราในกฎหมายอาญา อิสลาม	การกระทำผิดทางอาญา	บทลงโทษ
การกระทำผิด Liwath ³⁹ (มาตรา 63) และการกระทำผิด Musahaqah ⁴⁰ (มาตรา 64)	กระทำความผิด	ถูกเชี่ยน 100 ครั้ง หรือปรับด้วยทอง 1,000 กรัม หรือจำคุก 100 เดือน
	กระทำความผิดซ้ำ	ถูกเชี่ยน 100 ครั้ง + ปรับด้วยทอง 120 กรัม และ/หรือจำคุก 12 เดือน
	กระทำความผิดต่อเด็ก	ถูกเชี่ยน 100 ครั้ง + ถูกเชี่ยน 100 ครั้ง หรือปรับด้วยทอง 1,000 กรัม หรือจำคุก 100 เดือน

บทลงโทษตามกฎหมายซารีอะห์ที่บังคับใช้ที่อาเจาะห์นั้น จนถึงปัจจุบันโทษร้ายแรงที่สุดคือการเชี่ยนต่อหน้าสาธารณชน การฝ่าฝืนกฎหมายอิสลามมีบทลงโทษด้วยการเชี่ยนด้วยจำนวนที่ต่างกัน หากฝ่าฝืนข้อห้ามเรื่องบริโภคเครื่องดื่มมีเมา กฎหมายบัญญัติไว้ว่าผู้ฝ่าฝืนมีโทษคือถูกเชี่ยนได้สูงสุดถึง 40 ครั้ง หากฝ่าฝืนในข้อห้ามประพฤติดังกล่าวจะถูกเชี่ยน 3-9 ครั้ง และหากฝ่าฝืนกฎหมายห้ามเล่นการพนันจะถูกลงโทษด้วยการเชี่ยนระหว่าง 6-12 ครั้ง และยังมีกรณีบัญญัติว่าผู้ชายชาวมุสลิมที่ไม่ละหมาดในวันศุกร์ติดต่อกันสามครั้งจะถูกเชี่ยน 3 ครั้ง⁴¹

การเชี่ยนต่อหน้าสาธารณชนเกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2005 ที่อำเภอบีเริน (Biereun) อาเจาะห์ภาคเหนือ โดยมีผู้ถูกเชี่ยนทั้งสิ้น 18 คน จากความผิดฐานละเมิดกฎหมายอิสลามในข้อห้ามเล่นการพนัน การเชี่ยนกระทำที่หน้ามัสยิดกลางของบีเริน โดยมีชาวบ้านมาดูการเชี่ยนนับร้อยคน

5.4 การถกเถียงเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายอิสลามในอาเจาะห์

การประกาศใช้กฎหมายอิสลามอย่างเป็นทางการในอาเจาะห์นำไปสู่การวิพากษ์วิจารณ์ในประเด็นต่าง ๆ โดยเฉพาะในเรื่องการละเมิดสิทธิมนุษยชนจากกลุ่มต่าง ๆ ทั้งจากภายในและภายนอกประเทศอินโดนีเซีย รวมถึงในสังคมอาเจาะห์เอง ในปี 2009 หนึ่งในประเด็นที่มี

³⁹ การกระทำผิด Liwath คือ การที่ชายผู้หนึ่งสอดใส่อวัยวะเพศของตนเข้าไปทางทวารหนักของชายอีกผู้หนึ่งด้วยความเต็มใจของทั้งสองฝ่าย

⁴⁰ การกระทำผิด Musahaqah คือการกระทำของหญิงสองคนหรือมากกว่าด้วยวิธีต่างฝ่ายต่างถูกร่างกายเพื่อกระตุ้นความรู้สึกทางเพศด้วยความเต็มใจของทั้งสองฝ่าย

⁴¹ Al Yasa Abubakar, *Syariat Islam di NAD, Perdigma Kebijakan dan Kegiatan* (Banda Aceh: Dinas Syariat Islam, 2005).

การถกเถียงกันมากที่สุดในสังคมอาเจะห์คือร่างกฎหมายอิสลามที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา หรือที่เรียกว่า *qanun jinayat*⁴² ซึ่งได้ระบุโทษปาหินจนเสียชีวิตสำหรับผู้ประพฤติดังกล่าวในร่างกฎหมายนี้ได้สะท้อนอิทธิพลของแนวคิดอิสลามแบบอนุรักษนิยมที่มีบทบาทมากขึ้นในอาเจะห์ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังการสิ้นสุดของยุคระเบียบใหม่⁴³ นอกจากการถกเถียงเกี่ยวกับ *qanun jinayat* แล้ว ยังมีการถกเถียงโต้แย้งในประเด็นอื่น ๆ ในเรื่องการใช้กฎหมายอิสลามจากมุมมองที่แตกต่างกันทั้งในกลุ่มเดียวและจากกลุ่มอื่น ๆ

ประเด็นแรกที่มีการถกเถียงกันคือประเด็นที่ว่าใครเป็นผู้ริเริ่มความคิดที่จะให้มีการประกาศใช้กฎหมายอิสลามในอาเจะห์ ด้านหนึ่งมีผู้เสนอว่าชาวอาเจะห์เองเป็นผู้ที่เรียกร้องและต่อสู้เพื่อให้ได้ใช้กฎหมายชารีอะห์ตั้งแต่อินโดนีเซียได้ประกาศเอกราชในปี 1945 ในขณะที่

⁴² ประเด็นการโต้แย้งถกเถียงในเรื่องนี้ปรากฏในสื่อทั้งสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อออนไลน์เกือบทุกวันในช่วงเวลานั้น ตัวอย่างเช่น Radzie, "Kaji Ulang Qanun Jinayah: Koalisi NGO," *Acehkita.com*, September 9, 2009, www.acehkita.com/berita/kaji-ulang-qanun-jinayah-koalisi-ngo (accessed 5 May 2010); Yuli Rahmad, "Ragam Jinayah, Akitivis Perempuan Kecam PKS dan KAMMI," *The Globe Journal*, September 10, 2009, <http://theglobejournal.com/hukum/ragam-jinayah-aktivis-perempuan-kecam-pks-kammi/index.php> (accessed 5 May 2010); "Gubernur Aceh Tetap Tolak Qanun Rajam," *Liputan 6*, October 28, 2009, <http://news.liputan6.com/read/249131/gubernur-aceh-tetap-tolak-qanun-rajam> (accessed 5 May 2010); Indonesia: New Aceh Law Imposes Torture," *Human Rights Watch*, October 11, 2009, <https://www.hrw.org/news/2009/10/11/indonesia-new-aceh-law-imposes-torture> (accessed 5 May 2010); Khumaini, Hayatillah, "Raquun Jinayah Kesempangan Hukum Positif," *Modus Aceh*, July 16, 2009, http://www.modusaceh.com/html/read/kolom/1752.raquun_jinayah_kesempangan_kukum_positif.html/ (accessed 1 May 2010); "NGOs to File Review of Aceh Stoning Bylaw," *The Jakarta Post*, October 19, 2009, <http://www.thejakartapost.com/news/2009/10/19/nogs-file-review-aceh-stoning-bylaw.html> (accessed 5 May 2010); "Qanun Jinayah Belum ditandatangani Gubernur Aceh," *Tempo Interaktif*, September 28, 2009, www.tempointeraktif.com/hg/nusa/2009/09/28/brk,20090928-199694.id.html (accessed 5 May 2010).

⁴³ สำหรับการอภิปรายเกี่ยวกับองค์กร *Front Pembela Islam* (Islamic Defenders Front) หรือ FPI ซึ่งถูกมองว่าเป็นกลุ่มอิสลามสุดโต่งในประเทศอินโดนีเซียตั้งแต่สิ้นสุดยุคระเบียบใหม่ โปรดดู Jajang Jahroni, *Defending the Majesty of Islam: Indonesia's Front Pembela Islam, 1998-2003* (Chiang Mai and Bangkok, Thailand: Asian Muslim Action Network, 2008). สำหรับการอภิปรายเกี่ยวกับกระแสอิสลามการเมือง (Political Islam) ในอินโดนีเซียโดยทั่วไป โปรดดู Anies Rasyid Baswedan, "Political Islam in Indonesia: Present and Future Trajectory," *Asian Survey* 44, no. 5 (September/October 2004): 669-690.; Zachary Abuza, *Political Islam and Violence in Indonesia* (London and New York: Routledge, 2007) และ Bernhard Plattdasch, *Islamism in Indonesia: Politics in the Emerging Democracy* (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2009).

อีกด้านหนึ่งมีมุมมองว่าความคิดที่จะให้มีการประกาศใช้กฎหมายอิสลามอย่างเป็นทางการในอาเจะห์มาจากรัฐบาลอินโดนีเซีย เพื่อที่จะทำให้ขบวนการ GAM อ่อนแอลงและเพื่อให้ได้รับการสนับสนุนจากบรรดาอูลามายาเจะห์

ประเด็นที่สอง คือเรื่องผลดีและผลเสียจากการใช้กฎหมายอิสลามในอาเจะห์ สำหรับชาวมุสลิมแล้ว กฎหมายอิสลามคือกฎหมายของพระเจ้าซึ่งครอบคลุมทุกเรื่องในชีวิตและเป็นสิ่งที่พึงปฏิบัติ แต่มีชาวอาเจะห์ที่มีความเห็นว่ากฎหมายอิสลามไม่จำเป็นต้องประกาศเป็นกฎหมายอย่างเป็นทางการ จากการเก็บข้อมูลสัมภาษณ์ชาวอาเจะห์จำนวนหนึ่งเห็นว่าก่อนหน้านี้จะมีการใช้กฎหมายอิสลามอย่างเป็นทางการ ชาวอาเจะห์ส่วนใหญ่ก็ปฏิบัติตามแนวทางของกฎหมายอิสลามในชีวิตประจำวันอยู่แล้ว⁴⁴ มุมมองนี้มาจากความคิดที่เน้นมองกฎหมายชารีอะห์จากในด้านหลักความเชื่อและศรัทธา (aqidah [Islamic creed and belief]) และหลักการแนะนำปฏิบัติ (ibadah [religious worship]) ซึ่งหมายความว่าก่อนหน้านี้จะมีการบังคับใช้กฎหมายอิสลามในอาเจะห์ การปฏิบัติตามหลักศาสนาอิสลามในอาเจะห์มุ่งเน้นอยู่ในสองด้านดังกล่าว ดังนั้นบางคนจึงมีความเห็นที่ไม่จำเป็นต้องประกาศใช้กฎหมายชารีอะห์อย่างเป็นทางการ ในทางตรงข้าม ผู้สนับสนุนกฎหมายชารีอะห์มองว่าการบังคับใช้กฎหมายเป็นสิ่งจำเป็น และไม่ควรเป็นเรื่องการปฏิบัติของปัจเจกบุคคลในชีวิตประจำวันเท่านั้น

ในส่วนขององค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมายอิสลามที่อาเจะห์ ตำรวจศาสนาเป็นหน่วยงานที่ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนักที่สุด มีงานวิจัยที่เสนอว่าการปฏิบัติหน้าที่และกิจกรรมของตำรวจศาสนาก่อให้เกิดความรุนแรงในรูปแบบใหม่ขึ้นในสังคมอาเจะห์ชาวมุสลิมในอาเจะห์ต่างหวาดกลัวตำรวจศาสนาเพราะเกรงว่าจะถูกตำรวจศาสนาดูหมิ่นหยามเกียรติในที่สาธารณะจากการสุ่มตรวจหรือหาข้อผิดซึ่งจะนำไปสู่การถูกเขียนต่อหน้าสาธารณชน นอกจากนี้ยังมีหลายกรณีที่ตำรวจศาสนาใช้อำนาจหน้าที่เกินขอบเขตและตีความกฎหมายตามความเข้าใจของตนเองหรือแม้กระทั่งในบางครั้งตำรวจศาสนาก็เป็นผู้ละเมิดกฎหมายอิสลามเสียเองแต่อ้างว่าทำเพื่อลงโทษคนทำผิดกฎหมาย⁴⁵

⁴⁴ ข้อมูลส่วนนี้ได้มาจากการสัมภาษณ์ของผู้เขียนในขณะที่ลงพื้นที่ที่จังหวัดอาเจะห์ช่วงระหว่างปี 2013-2015 เพื่อทำวิจัยสำหรับวิทยานิพนธ์ในระดับปริญญาเอก โดยผู้ที่ให้ข้อมูลดังกล่าวนี้มีทั้งอดีตกลุ่มขบวนการ GAM, ผู้นำศาสนาทั้งผู้ชายและผู้หญิง, กลุ่มนักกิจกรรมและนักเคลื่อนไหวในองค์กรพัฒนาเอกชน และกลุ่มนักศึกษา

⁴⁵ ดู Marzi Afriko, "Syariat Islam dan Radikalisme Massa: Melacak Jejak Awal Kehadiran FPI di Aceh," in *Serambi Mekkah yang Berubah*, eds. Arskal Salam and Adlin Sila (Jakarta: Pustaka Alvabet, 2010), 19-55.

นอกจากนี้ นักเคลื่อนไหวด้านสิทธิสตรีได้ยกประเด็นเรื่องผู้หญิงอาจะห์กับผลกระทบของการใช้กฎหมายอิสลาม โดยเห็นว่าผู้หญิงกลายเป็นเป้าหมายหลักที่ตำรวจศาสนากวดขันการปฏิบัติตนตามกฎหมายมากกว่าผู้ชาย⁴⁶

6. การเมืองเรื่องกฎหมายอิสลามในอาจะห์

การถกเถียงโต้แย้งและความเห็นที่ขัดแย้งกันในเรื่องการบังคับใช้กฎหมายอิสลามเป็นส่วนหนึ่งของการเมืองเรื่องกฎหมายอิสลามในอาจะห์ กฎหมายอิสลามกลายเป็นพื้นที่ที่แต่ละฝ่ายพยายามเข้าไปมีบทบาททั้งสนับสนุนและวิพากษ์วิจารณ์ ที่สำคัญคือกฎหมายอิสลามได้กลายเป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรม รวมถึงเพิ่มอำนาจทางการเมืองให้กับกลุ่มที่สามารถถกเถียงแย้งซึ่งการตีความกฎหมายอิสลาม นอกจากนี้ยังได้สร้างความตึงเครียดระหว่างกลุ่มที่มีอำนาจในการกำหนดการใช้กฎหมายอิสลามอย่างเป็นทางการกับกลุ่มอุลามาที่สอนตามโรงเรียนสอนศาสนาหรือปอเนาะที่ไม่มีอำนาจอย่างเป็นทางการ แต่ผูกขาดการตีความกฎหมายอิสลามและเป็นผู้นำชุมชนในทางปฏิบัติ

6.1 การเมืองระหว่างฝ่ายรัฐบาลอินโดนีเซียกับฝ่ายอาจะห์

กฎหมายอิสลามในอาจะห์เกี่ยวพันกับการเมืองตั้งแต่เริ่มต้น ไม่ว่าความคิดที่จะให้มีการใช้กฎหมายอิสลามในอาจะห์จะถูกริเริ่มและผลักดันโดยฝ่ายรัฐบาลกลางหรือฝ่ายอาจะห์ก็ตาม เป็นที่แน่ชัดว่ารัฐบาลอินโดนีเซียใช้กฎหมายนี้เป็นเครื่องมือเพื่อหวังผลทางการเมือง กล่าวคือ 1) กฎหมายชารีอะห์ถูกนำมาใช้เพื่อบั่นทอนและทำลายความชอบธรรมของขบวนการ GAM เนื่องจากว่าจุดยืนของ GAM คือการต่อสู้เพื่อแยกตัวเป็นประเทศเอกราช และชูประเด็นเรื่องชาตินิยมอาจะห์มากกว่าเรื่องศาสนา 2) รัฐบาลอินโดนีเซียประกาศให้อาจะห์ใช้กฎหมายอิสลามในช่วงเวลาที่ชาวอาจะห์ได้ชุมนุมเรียกร้องการลงประชามติว่าอาจะห์ต้องการแยกตัวหรืออยู่กับอินโดนีเซียต่อไป เจกเซนที่ติมอร์ตะวันออกเคยได้ลงประชามติ และผู้ชุมนุมยังได้เรียกร้องให้มีการสอบสวนการละเมิดสิทธิมนุษยชนชาวอาจะห์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่อาจะห์ในช่วงสงครามความขัดแย้ง ซึ่งทหารอินโดนีเซียมีส่วนพัวพันและไม่สามารถปฏิเสธความรับผิดชอบได้

⁴⁶ ดู Jacqueline Aquino Siapno, *Gender, Islam, Nationalism and the State in Aceh: The Paradox of Power, Co-optation and Resistance* (London: RoutledgeCurzon, 2002); Dina Afrianty, *Women and Sharia Law in Northern Indonesia: Local Women's NGOs and the Reform of Islamic Law in Aceh* (London and New York: Routledge, 2015) และ อรอนงค์ ทิพย์พิมล, "กฎหมายชารีอะห์กับผู้หญิงอาจะห์: ชายขอบของชายขอบ," *วารสารประวัติศาสตร์ ธรรมศาสตร์*.

แต่อย่างไรก็ตามศาสนาอิสลามก็เป็นหนึ่งในอัตลักษณ์ที่สำคัญของชาวอาเจะห์ และสำหรับชาวมุสลิมการปฏิเสหอิสลามหมายถึงการปฏิเสหพระเจ้า การที่รัฐบาลอินโดนีเซียประกาศให้อาเจะห์ใช้กฎหมายอิสลามอย่างเป็นทางการจึงเป็นการที่ทำให้ขบวนการ GAM อยู่ในสภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออก นอกจากนั้นรัฐบาลอินโดนีเซียยังหวังว่าจะได้รับการสนับสนุนจากบรรดาอุลามา โดยเฉพาะในเขตนอกเมืองหลวงบันดาอาเจะห์และเมืองใหญ่ ๆ ซึ่งค่อนข้างมีความเห็นอกเห็นใจขบวนการ GAM และแม้ว่าอาเจะห์จะได้รับสิทธิพิเศษให้สามารถบัญญัติกฎหมายอิสลามใช้ในอาเจะห์เองได้ แต่กฎหมายที่บัญญัติขึ้นนั้นจะต้องไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญและกฎหมายที่มีการบังคับใช้ในอาเจะห์ก็ประกอบด้วยทั้งกฎหมายอิสลามและกฎหมายแห่งชาติ ดังนั้นหมายความว่าถึงที่สุดแล้ว รัฐบาลกลางก็ยังสามารถควบคุมการใช้กฎหมายในอาเจะห์ได้

6.2 การเมืองภายในอาเจะห์

การบังคับใช้กฎหมายอิสลามในอาเจะห์ ไม่ได้เป็นแค่เครื่องมือทางการเมืองระหว่างรัฐบาลกลางกับขบวนการ GAM เพียงเท่านั้น แต่ยังเป็นเรื่องการเมืองระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในอาเจะห์เองอีกด้วย กฎหมายฉบับที่ 44 ปี 1999 ระบุถึงบทบาทของอุลามาในการกำหนดนโยบายของอาเจะห์ ซึ่งเน้นบทบาทในด้านการมีส่วนร่วมในกระบวนการร่างกฎหมายอิสลามไปจนถึงการประกาศใช้ แต่ทว่ากลุ่มคนที่มิบทบาทในเรื่องกฎหมายอิสลามตั้งแต่กระบวนการร่างกลับเป็นกลุ่มปัญญาชน อาจารย์มหาวิทยาลัย และข้าราชการ ในขณะที่บรรดาอุลามาซึ่งเป็นผู้ที่มีความชอบธรรมในการพูดเรื่องกฎหมายซารีอะห์มากกว่ากลับมีบทบาทน้อยมาก จากการสัมภาษณ์อุลามาในหลายพื้นที่ พวกเขาบอกว่าอย่างมากที่สุดที่พวกเขาได้ทำคือการเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับกฎหมายอิสลาม แต่อ่านาจเด็ดขาดในการตัดสินใจอยู่ที่สภานิติบัญญัติอาเจะห์และรัฐบาลอาเจะห์ และอุลามาส่วนใหญ่ยังประเมินว่าการบังคับใช้กฎหมายอิสลามในอาเจะห์ยังคงไม่เป็นที่น่าพอใจ⁴⁷

นอกจากกลุ่มปัญญาชนและอาจารย์มหาวิทยาลัยจะเป็นผู้มีบทบาทหลักในกระบวนการร่างกฎหมายอิสลามในอาเจะห์แล้ว พวกเขายังได้ดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ ในองค์กรที่ถูกตั้งขึ้นเพื่อรับผิดชอบดูแลกฎหมายอิสลามในอาเจะห์ ในขณะที่อุลามาทำหน้าที่เพียงผู้เสนอความคิดเห็นเท่านั้น ภายใต้สภาพการณ์เช่นนี้ นำไปสู่การที่อุลามาและกลุ่มซันตารี (นักเรียนในโรงเรียนสอนศาสนาอิสลาม) ในบางพื้นที่ได้แสดงออกถึงจุดยืนของพวกเขา โดยการกระทำการตีความกฎหมายซารีอะห์ตามความคิดของพวกเขาเอง ในบางพื้นที่พวกกลุ่มซันตารีได้ทำการตรวจจับมุสลิมมะห์ (ผู้หญิงมุสลิม) ที่แต่งกายไม่ถูกต้องตามหลักศาสนา ซึ่งตามความ

⁴⁷ ดูรายละเอียดใน Onanong Thippimol, "A History of *Shariah* Law in Aceh: Debates and Political Struggles among the Acehnese *Ulama*" (PhD thesis, the University of Queensland, 2016).

เป็นจริงแล้วหน้าที่ดังกล่าวเป็นของตำรวจศาสนา กลุ่มชนตรีไม่มีอำนาจใด ๆ ในการกระทำดังกล่าว ยิ่งไปกว่านั้นในบางครั้งพวกเขาได้ลงโทษผู้ที่พวกเขาเห็นว่ากระทำผิดกฎหมายชารีอะห์ในรูปแบบที่ไม่ได้มีการบัญญัติในกฎหมาย เช่น ใช้กรรไกรตัดทางเกวหรือใช้สิสเปร์ย์ฟันใส่ทางเกวของผู้หญิงที่ใส่ทางเกวรัดรูป หรือ ใช้สืทามมผู้หญิงที่ไม่ใส่ผ้าคลุม เป็นต้น นี่คือการแสดงออกทางการเมืองของกลุ่มที่ไม่มีอำนาจอย่างเป็นทางการในการบังคับใช้กฎหมายชารีอะห์ในอาเจาะห์

พรรคการเมืองท้องถิ่นในอาเจาะห์⁴⁸ ต่างหยาบยกประเด็นกฎหมายอิสลามเป็นนโยบายสำคัญของทุกพรรค กลุ่มอุลามาได้ตั้งพรรคการเมืองของตัวเองขึ้นมาแม้จะไม่ได้คะแนนเสียงนำ แต่ก็แสดงให้เห็นว่าอุลามาได้ก้าวเข้าสู่สนามการเมืองโดยชูประเด็นเรื่องกฎหมายชารีอะห์ไม่เว้นแม้แต่พรรคอาเจาะห์ (Aceh Party) ซึ่งได้เปลี่ยนท่าทีของพรรคต่อกฎหมายอิสลาม โดยหันมาให้ความสำคัญกับศาสนาและกฎหมายอิสลามมากขึ้น มีการตั้งองค์กรอุลามาขึ้นมาใหม่เพื่อให้ได้รับการสนับสนุนจากบรรดาอุลามาในโรงเรียนสอนศาสนาแบบจารีต

การที่กฎหมายชารีอะห์เป็นสิ่งที่ชาวมุสลิมทุกคนต้องยอมรับโดยไม่สามารถปฏิเสธได้ ทำให้กฎหมายชารีอะห์กลายเป็นเครื่องมือชี้วัดความเป็นมุสลิมที่ดีหรือไม่ดี ผู้ที่ปฏิเสธกฎหมายชารีอะห์เท่ากับปฏิเสธพระเจ้า เมื่อมีกลุ่มนักเคลื่อนไหวออกมาวิพากษ์วิจารณ์ด้านต่าง ๆ ของกฎหมายชารีอะห์ในอาเจาะห์ เช่น วิจารณ์การบังคับใช้ที่มีการละเมิดสิทธิมนุษยชน หรือการบังคับใช้ที่มีการเลือกปฏิบัติ ก็ทำให้กลุ่มที่สนับสนุนกฎหมายชารีอะห์เกิดความโกรธแค้นอย่างรุนแรง มีกรณีที่นักเคลื่อนไหวจากองค์กรผู้หญิงแห่งหนึ่งต้องหลบหนีไปอยู่ที่จังหวัดอื่นเป็นระยะเวลาหนึ่ง หลังจากที่เธอวิพากษ์วิจารณ์กฎหมายชารีอะห์ในสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) และถูกข่มขู่ทำร้ายจากกลุ่มมุสลิมสุดโต่งในอาเจาะห์

กฎหมายชารีอะห์ในอาเจาะห์เป็นเรื่องการเมืองมากกว่าเรื่องศาสนา เป็นประเด็นที่กลุ่มต่าง ๆ พยายามเข้าไปช่วงชิงการมีบทบาท การตีความและเคลื่อนไหวเพื่อจุดมุ่งหมายเฉพาะของกลุ่มของตนเอง ยิ่งไปกว่านั้นกฎหมายชารีอะห์ได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในอาเจาะห์ทั้งระหว่างเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานบังคับใช้กฎหมายชารีอะห์กับกลุ่มประชาชนที่กระทำผิดกฎหมาย และระหว่างกลุ่มคนที่สนับสนุนกับกลุ่มคนที่ออกมาวิพากษ์วิจารณ์การใช้กฎหมายดังกล่าว

⁴⁸ อาเจาะห์เป็นที่เดียวในประเทศอินโดนีเซียที่มีพรรคการเมืองท้องถิ่นซึ่งสามารถลงแข่งขันในการเลือกตั้งทั่วไปได้ พรรคการเมืองท้องถิ่นเป็นหนึ่งในข้อตกลงสันติภาพระหว่างรัฐบาลอินโดนีเซียกับขบวนการ GAM

7. สรุป

ร่องรอยการใช้ประวัติศาสตร์กฎหมายอิสลามที่อาเจห์สามารถสืบย้อนไปได้ไกลตั้งแต่ยุครัฐจารีตหรือรัฐสุลต่านอาเจห์ อย่างน้อยที่สุดมีการใช้กฎหมายอิสลามที่อาเจห์ตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 16 โดยในระยะแรกผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินคดีความต่าง ๆ ได้แก่อูลาม่าและออร์ังคายาภายใต้การรับมอบอำนาจและเป็นตัวแทนของสุลต่าน และเป็นการใช้กฎหมายอิสลามควบคู่ไปกับกฎหมายจารีตดั้งเดิมของอาเจห์

เมื่อดัตช์สามารถพิชิตอาเจห์ได้สำเร็จได้เปลี่ยนโครงสร้างระบบอำนาจศาลของอาเจห์ ดัตช์ได้ตั้งศาลขึ้นมาใหม่ที่เรียกว่าศาลมุขาบัตและได้ลดบทบาทและอำนาจของอูลาม่าที่เคยมีมาลงควบคู่ไปกับพยายามลดบทบาทของศาสนาอิสลามและผู้นำศาสนาอิสลามทางการเมือง เนื่องจากว่าเกรงว่าจะเป็นภัยที่คุกคามต่อการปกครองของตนเอง ต่อมาในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองเมื่อญี่ปุ่นเข้าครอบครองดินแดนต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งรวมถึงอาเจห์ด้วย ญี่ปุ่นได้ดำเนินนโยบายเพื่อดึงให้ชาวอาเจห์สนับสนุนตนเองด้วยการอนุญาตให้คนอาเจห์ดำเนินกิจกรรมทางการเมืองและมีส่วนร่วมในองค์กรต่าง ๆ ได้ ทำให้มีการรื้อฟื้นศาลกฎหมายอิสลามขึ้นมาในอาเจห์อีกครั้ง

หลังจากที่อินโดนีเซียประกาศเอกราชเมื่อวันที่ 17 สิงหาคม 1945 และต้องทำสงครามต่อสู้กับดัตช์อีก 4 ปี จนกระทั่งดัตช์ยอมรับความเป็นอิสระของอินโดนีเซียในปี 1949 อาเจห์ได้ร่วมกับสาธารณรัฐอินโดนีเซียในการต่อสู้กับดัตช์ อาเจห์เห็นด้วยและยินยอมที่จะเป็นส่วนหนึ่งของรัฐชาติอินโดนีเซีย โดยอาเจห์มีเงื่อนไขว่าหากอินโดนีเซียได้รับเอกราชโดยสมบูรณ์ ขอให้พื้นที่อาเจห์ใช้กฎหมายอิสลาม แต่หลังจากนั้นอาเจห์ถูกผนวกให้เป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดสุมาตราเหนือและไม่ได้มีการให้ใช้กฎหมายอิสลามแต่อย่างใด ความไม่พอใจในเรื่องนี้ประกอบกับปัจจัยทางการเมืองและเศรษฐกิจ นำไปสู่การเกิดขึ้นของกลุ่มขบวนการสองกลุ่มในช่วงทศวรรษ 1950 คือกลุ่มขบวนการดาร์อุลอิสลามที่ต้องการสร้างรัฐอินโดนีเซียให้เป็นรัฐอิสลาม และต่อมาในทศวรรษ 1970 เกิดกลุ่มขบวนการ GAM ที่ต้องการแยกตัวออกจากสาธารณรัฐอินโดนีเซีย รัฐบาลอินโดนีเซียใช้วิธีการปราบปรามกลุ่มขบวนการดังกล่าวอย่างรุนแรงโดยเฉพาะในยุคระเบียบใหม่ และตลอดช่วงเวลาในยุคระเบียบใหม่ไม่เคยมีการใช้กฎหมายอิสลามอย่างเป็นทางการที่อาเจห์ แต่กฎหมายอิสลามมีการใช้ในศาสนาทั่วทั้งประเทศซึ่งรวมถึงที่อาเจห์ด้วย ซึ่งการใช้กฎหมายอิสลามดังกล่าวเป็นการใช้ที่ครอบคลุมเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวกับกฎหมายครอบครัว การแต่งงาน การหย่าร้าง การรับมรดก เป็นต้น

การใช้กฎหมายอิสลามที่อาเจห์กลับมาเป็นประเด็นในสังคมนการเมืองอินโดนีเซียแบบเข้มข้นอีกครั้งหลังการสิ้นสุดอำนาจของประธานาธิบดีซูฮาร์โตเมื่อปี 1998 กระแสปฏิรูปการเมืองและเสรีประชาธิปไตยหลังจากนั้นนำไปสู่การที่ประชาชนมีเสรีภาพมากขึ้นในการหยิบยก

ประเด็นต่าง ๆ ที่เคยถูกกดทับมาก่อนช่วงหน้านั้นขึ้นมาอภิปรายในที่สาธารณะอย่างเปิดเผย โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังการลงประชามติของชาวติมอร์ตะวันออกที่ส่งผลให้ติมอร์ตะวันออกสามารถแยกตัวเป็นเอกราชจากอินโดนีเซียได้ คนอาแจ๊ะจึงได้เรียกร้องการลงประชามติ เจกเช่นเดียวกับคนติมอร์ตะวันออกผ่านการชุมนุมครั้งใหญ่กลางเมืองบันดาอาแจ๊ะ แต่รัฐบาลอินโดนีเซียไม่ได้ให้คนอาแจ๊ะลงประชามติแต่กลับมอบกฎหมายอิสลามให้คนอาแจ๊ะแทน เพื่อหวังให้ความขัดแย้งและความรุนแรงจากการสู้รบระหว่างรัฐบาลกลางกับขบวนการแบ่งแยกดินแดนยุติลง

ตั้งแต่มีการบังคับใช้กฎหมายอิสลามอย่างเป็นทางการที่อาแจ๊ะในปี 2001 เกิดการถกเถียงกันอย่างกว้างขวางในประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับการบังคับใช้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเลือกปฏิบัติต่อกลุ่มผู้หญิงและคนยากจน นักวิเคราะห์หลายท่านเห็นตรงกันว่ากฎหมายอิสลามที่อาแจ๊ะถูกใช้ เป็นเครื่องมือทางการเมืองในหลายระดับ ทั้งในระดับชาติคือระหว่างรัฐบาลกลางกับขบวนการแบ่งแยกดินแดนที่อาแจ๊ะ และระหว่างกลุ่มการเมืองต่าง ๆ ในอาแจ๊ะด้วยกันเอง การใช้กฎหมายอิสลามอย่างเป็นทางการ นำไปสู่การก่อตั้งองค์กรและสถาบันต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อควบคุมดูแลการบังคับใช้ กระบวนการต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้มีผู้ที่มีอำนาจเพิ่มมากขึ้นจากการดำรงตำแหน่งดังกล่าว

ต่อมาหลังเกิดเหตุภัยพิบัติสึนามิที่อาแจ๊ะในปี 2004 ช่วงเวลาดังกล่าวอำนาจส่วนกลางอ่อนแอ มีแรงกดดันทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ และความเสียหายจากสึนามิที่อาแจ๊ะทำให้รัฐบาลกลางและกลุ่มขบวนการ GAM สามารถบรรลุข้อตกลงสันติภาพในปี 2005 และอาแจ๊ะกลายเป็นเขตปกครองพิเศษ โดยที่กฎหมายอิสลามยังคงถูกให้ความสำคัญจากฝ่ายต่าง ๆ โดยเฉพาะในอาแจ๊ะเอง ข้อตกลงสันติภาพนี้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ความมั่นคงปลอดภัยในอาแจ๊ะอย่างเห็นได้ชัด คือเกิดความสงบ และสันติภาพขึ้นในอาแจ๊ะ ซึ่งแตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากช่วงเวลาก่อนหน้านั้นที่มีการต่อสู้และเกิดความรุนแรงขึ้นทั่วไปในจังหวัดอาแจ๊ะ⁴⁹

กฎหมายอิสลามกลายเป็นวาระที่สำคัญของสังคมอาแจ๊ะ และถูกนำไปใช้ประโยชน์ทั้งทางด้านการเมืองและอำนาจในสังคม เช่น การหาเสียงของพรรคการเมืองต่าง ๆ ประเด็นกฎหมายอิสลามจะถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นหนึ่งในนโยบายเสมอ การสร้างความชอบธรรมให้กับ

⁴⁹ ชนินท์ทิวรา ณ ถลาง และ อรอนงค์ ทิพย์พิมล, *โครงการการเจรจาและรักษาสันติภาพในอาแจ๊ะ: บทเรียนสำหรับ กรณีสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ประเทศไทย* (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)), 2553.

บรรดาผู้นำศาสนากลุ่มต่าง ๆ ตลอดจนเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องกับการกระบวนต่าง ๆ ในการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าว

หากพิจารณาประวัติศาสตร์การใช้กฎหมายอิสลามที่อาเจะห์ตั้งแต่ยุครัฐสุลต่านจนถึงปัจจุบันจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าการบังคับใช้กฎหมายอิสลามเกี่ยวข้องกับอำนาจทางการเมืองและอำนาจในการปกครอง ในยุครัฐสุลต่านผู้มีอำนาจในการตัดสินใจพิจารณาคดีประกอบไปด้วยผู้นำศาสนาอิสลามและบรรดาขุนนางภายใต้พระนามของสุลต่าน ต่อมาเมื่อเข้าสู่ยุคอาณานิคมทั้งสุลต่านและผู้นำศาสนาถูกลดบทบาทในด้านการบังคับใช้กฎหมายอิสลามลง เมื่ออินโดนีเซียประกาศเอกราชมีการสร้างรัฐสมัยใหม่ซึ่งไม่ใช่รัฐอิสลาม การใช้กฎหมายอิสลามที่อาเจะห์ยังคงมีอยู่ในบางด้านและไม่ได้ใช้ในการควบคุมดูแลของผู้นำศาสนาอิสลามเหมือนในอดีต จนกระทั่งเมื่อมีการประกาศใช้กฎหมายอิสลามอย่างเป็นทางการอีกครั้งหลังยุคระเบียบใหม่ ผู้นำศาสนาอิสลามได้เข้าไปมีบทบาทในกระบวนการบังคับใช้กฎหมายอิสลามอีกครั้ง แม้ไม่อาจจะปฏิเสธได้ว่ากฎหมายอิสลามเกี่ยวเนื่องโดยตรงกับศาสนาและความศรัทธาของประชาชน แต่ในกรณีของการใช้กฎหมายอิสลามที่อาเจะห์ค่อนข้างชัดเจนว่าการใช้กฎหมายดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับการเมือง อัตลักษณ์และสถานะเขตปกครองพิเศษของจังหวัดอาเจะห์

รายการอ้างอิง

- ชนินทร์ทิวรา ณ ถลาง, และ อรอนงค์ ทิพย์พิมล. *โครงการการเจรจาและรักษาสันติภาพในอาเจห์: บทเรียนสำหรับ กรณีสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2553.
- วิทยา สุจริตชนารักษ์, และ สุภาคีพรพรรณ ชันชัย. *อดีตและอนาคตของอะเจห์*. กรุงเทพฯ: โครงการอาณานิคมศึกษา 5 ภูมิภาค (อบศ.5) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2546.
- อรอนงค์ ทิพย์พิมล. “กฎหมายซารีอะห์กับผู้หญิงอะเจห์: ชายขอบของชายขอบ.” *วารสารประวัติศาสตร์ ธรรมศาสตร์ 4, ฉ. 1* (มกราคม-มิถุนายน 2560): 115-158.
- อรอนงค์ ทิพย์พิมล. “อินโดนีเซีย รัฐอิสลาม และอุลามาอะเจห์: กรณีกฎหมายอิสลามในอะเจห์ ค.ศ. 1945-1962.” ใน *ศาสนากับความรุนแรง, บรรณาธิการโดย ปรีดี หงษ์สตัน และ อัมพร หมาดเด็น*, 205-226. กรุงเทพฯ: Patani Forum และ Illuminations Editions, 2562.
- Abubakar, Al Yasa. *Syariat Islam di NAD, Perdigma Kebijakan dan Kegiatan*. Banda Aceh: Dinas Syariat Islam, 2005.
- Abuza, Zachary. *Political Islam and Violence in Indonesia*. London and New York: Routledge, 2007.
- Afrianty, Dina. *Women and Sharia Law in Northern Indonesia: Local Women’s NGOs and the Reform of Islamic Law in Aceh*. London and New York: Routledge, 2015.
- Afriko, Marzi. “Syariat Islam dan Radikalisme Massa: Melacak Jejak Awal Kehadiran FPI di Aceh.” In *Serambi Mekkah yang Berubah*, edited by Arskal Salam and Adlin Sila, 19-55. Jakarta: Pustaka Alvabet, 2010.
- Arfiansyah. “Politicization of Shari’ah: Behind the Implementation of Shari’ah in Aceh - Indonesia.” Master’s thesis, McGill University, 2009.
- Aspinall, Edward. *Islam and Nation: Separatist Rebellion in Aceh, Indonesia*. Stanford, CA: Stanford University Press, 2009.
- Basweden, Anies Rasyid. “Political Islam in Indonesia: Present and Future Trajectory.” *Asian Survey 44*, no. 5 (September/October 2004): 669-690.
- Bustamam-Ahmad, Kamaruzzaman. *Islamic Law in Southeast Asia: A Study of its Application in Kelantan and Aceh*. Chiang Mai, Thailand: Silkworm Books, 2009.
- Butt, Simon, and Tim Lindsey. *The Constitution of Indonesia: A Contextual Analysis*. Oxford, Portland, OR: Hart Publishing, 2012.

- Dijk, C. Van. *Rebellion under the Banner of Islam: The Darul Islam in Indonesia*. The Hague: Martinus Nijhoff, 1981.
- Dinas Syariat Islam Aceh. *Himpunan Undang-Undang Keputusan Predisen Peraturan Daerah/Qanun Instruksi Gubernur Berkaitan Pelaksanaan Syariat Islam*, edisi kesepuluh. Banda Aceh: Dinas Syariat Islam Aceh, 2012.
- Dinas Syariat Islam Aceh. *Himpunan Undang-Undang Keputusan Presiden Keputusan Mahkamah Agung R.I Peraturan Daerah/Qanun Instruksi Gubernur Edaran Gubernur berkaitan Pelaksanaan Syariat Islam*, edisi Kesebelas. Banda Aceh: Dinas Syariat Islam Aceh, 2015.
- Elson, R. E. "Another Look at the Jakarta Charter Controversy 1945." *Indonesia*, no. 88 (Oct 2009): 105-130.
- Feener, R. Michael. "Social Engineering through Shari'a: Islamic Law and State-Directed Da'wa in Contemporary Aceh." *Islamic Law and Society* 19 (2012): 275-311.
- Feener, R. Michael. *Shari'a and Social Engineering: The Implementation of Islamic Law in Contemporary Aceh, Indonesia*. Oxford, United Kingdom: Oxford University Press, 2013.
- Feener, R. Michael, and Mark E. Cammack, eds. *Islamic Law in Contemporary Indonesia: Ideas and Institutions*. Cambridge, MA: Islamic Legal Studies Program, Harvard Law School: Distributed by Harvard University Press, 2007.
- "Gubernur Aceh Tetap Tolak Qanun Rajam." *Liputan 6*, October 28, 2009. <http://news.liputan6.com/read/249131/gubernur-aceh-tetap-tolak-qanun-rajam> (accessed 5 May 2010).
- Hadi, Amirul. *Islam and State in Sumatra: A Study of Seventeenth-Century Aceh*. Leiden: Brill, 2004.
- Hasjmy, A. *Perang Gerilya dan Pergerakan Politik di Aceh untuk Merebut Kemerdekaan Kembali*. Banda Aceh: Majelis Ulama Propinsi Daerah Istimewa Aceh, 1980.
- Hosen, Nadirsyah. *Shari'a & Constitutional Reform in Indonesia*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2007.
- Hurgronje, Christiaan Snouck. *The Achehnese*. Translated by A.W.S. O'Sullivan; with an index by R. J. Wilkinson. Leiden: Brill, 1906.
- Ibrahimi, M. Nur El. *Teungku Muhammad Daud Beureueh: Peranannya dalam Pergolakan di Aceh*. Jakarta: Gunung Agung, 1982.

- Ichwan, Moch. Nur. "Politics of Shari'atization in Aceh." In *Islamic Law in Contemporary Indonesia: Ideas and Institutions*, edited by R. Michael Feener, and Mark Cammack, 193-215. Cambridge, MA: Islamic Legal Studies Program, Harvard Law School: Distributed by Harvard University Press, 2007.
- "Indonesia: New Aceh Law Imposes Torture." *Human Rights Watch*, October 11, 2009. <https://www.hrw.org/news/2009/10/11/indonesia-new-aceh-law-imposes-torture> (accessed 5 May 2010).
- Jahroni, Jajang. *Defending the Majesty of Islam: Indonesia's Front Pembela Islam, 1998-2003*. Chiang Mai and Bangkok, Thailand: Asian Muslim Action Network, 2008.
- Khumaini, Hayatillah. "Raun Jinayah Kesempingan Hukum Positif." *Modus Aceh*, July 16, 2009. http://www.modusaceh.com/html/read/kolom/1752.raun_jinayah_kesempingan_kukum_positif.html/ (accessed 1 May 2010).
- Kloos, David. "Becoming better Muslims: Religious Authority and Ethical Improvement in Aceh, Indonesia." PhD Thesis, Vrije Universiteit, 2013.
- Kreemer, J. *Atjeh: Algemeen Samenvattend overzicht van Land en Volk van Atjeh en Onderhoorigheden* (2 vols.). Leiden: E.J. Brill, 1922-1923.
- Langen, Karel F.H. van. *De Inrichting van het Atjehsche Staatsbestuur onder het Sultanaat*. 's-Gravenhage: Nijhoff, 1888.
- "NGOs to File Review of Aceh Stoning Bylaw." *The Jakarta Post*, October 19, 2009. <http://www.thejakartapost.com/news/2009/10/19/nogs-file-review-aceh-stoning-bylaw.html> (accessed 5 May 2010).
- Platzdasch, Bernhard. *Islamism in Indonesia: Politics in the Emerging Democracy*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2009.
- "Qanun Jinayah Belum ditandatangani Gubernur Aceh." *Tempo Interaktif*, September 28, 2009. www.tempointeraktif.com/hg/nusa/2009/09/28/brk,20090928-199694,id.html (accessed 5 May 2010).
- R., Sumaryo Budi (ed.). *Aceh dalam Undang-Undang dan Perputahan 1999 S/D Tahun 2006*. Jakarta: CV. Citra Utama, 2008.
- Radzie. "Kaji Ulang Qanun Jinayah: Koalisi NGO." *Acehkita.com*, September 9, 2009. www.acehkita.com/berita/kaji-ulang-qanun-jinayah-koalisi-ngo (accessed 5 May 2010).

- Rahmad, Yuli. "Ragam Jinayah, Akitivis Perempuan Kecam PKS dan KAMMI." *The Globe Journal*, September 10, 2009. <http://theglobejournal.com/hukum/ragam-jinayah-aktivis-perempuan-kecam-pks-kammi/index.php> (accessed 5 May 2010).
- "Rancangan Qanun Aceh Nomor... Tahun 2014 Tentang Hukum Jinayah," *Serambi*, September 5, 2014.
- Reid, Anthony. *The Blood of the People: Revolution and the End of Traditional Rule in Northern Sumatra*. Kuala Lumpur: Oxford University Press, 1979.
- Reid, Anthony (ed.). *Verandah of Violence: the Background to the Aceh Problem*. Singapore: Singapore University Press, 2006.
- Salim, Arskal. *Challenging the Secular State: the Islamization of law in Modern Indonesia*. Honolulu: University of Hawai'i Press, 2008.
- Salim, Arskal and Azyumardi Azra (eds). *Shari'a and Politics in Modern Indonesia*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2003.
- Sekretariat DPRD - GR. Propinsi Daerah Istimewa Atjeh, *Dewan Perwalikan Rakjat Atjeh: Dalam Sedjarah Pembentukan dan Perkembangan Pemerintahan di Atjeh sedjak Proklamasi 1945 sampai awal Tahun 1968*. Banda Atjeh: Sekretariat DPRD - GR, 1968.
- Siapno, Jacqueline Aquino. *Gender, Islam, Nationalism and the State in Aceh: The Paradox of Power, Co-optation and Resistance*. London: RoutledgeCurzon, 2002.
- Siegel, James T. *The Rope of God*. University of California Press: Berkeley, Los Angeles, London, 1978.
- Sjamsuddin, Nazaruddin. *The Republican Revolt: A Study of the Acehnese Rebellion*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 1985.
- Takeshi, Ito. "The World of Adat Aceh." PhD thesis, Australian National University, 1984.
- Tiro, Hasan di. *The Price of Freedom: the Unfinished Diary of Tengku Hasan di Tiro*. N.p.: National Liberation Front of Aceh Sumatra, 1984.
- Thippimol, Onanong. "A History of Shariah Law in Aceh: Debates and Political Struggles among the Acehnese Ulama." PhD thesis, the University of Queensland, 2016.